Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
Кафедра дошкільної освіти

МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФАХОВИХ МЕТОДИК ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Курс лекцій

Слов’янськ, 2023

УДК 373.2.091.313
М 90

Друкується за рішенням вченої ради
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
(протокол № 7 від 27.04.2023 р.)

Рецензенти:

Курінна С. М. – доктор пед. наук, професор, завідувачка кафедри дошкільної освіти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»;

Трубник І. В. – кандидат пед. наук, доцент кафедри соціальної роботи Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет».

М90 Мультидисциплінарні технології фахових методик дошкільної освіти: курс лекцій / упоряд. О. А. Алєко. Дніпро, 2023. 85 с.

Курс лекцій з «Мультидисциплінарних технологій фахових методик дошкільної освіти» призначений для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 012 Дошкільна освіта (денного та заочного відділення). У лекціях висвітлено питання пов’язані з формуванням здатності здобувачів впроваджувати мультидисциплінарні технології фахових методик дошкільної освіти в освітньо-виховний процес ЗДО.

Оволодіння зазначеним курсом лекцій сприятиме розвитку компетентностей, необхідних для здійснення професійної діяльності педагога з урахуванням сучасних тенденцій розвитку дошкільної освіти.

УДК 373.2.091.313
© Алєко О. А., 2023

ЗМІСТ

Зміст **3**

Передмова **4**

Лекція 1. Мета, предмет і завдання навчальної дисципліни «Мультидисциплінарні технології фахових методик дошкільної освіти» **5**

Лекція 2. Характеристика сучасних методологічних підходів у процесі підготовки магістрів дошкільної освіти до впровадження мультидисциплінарних технологій фахових методик **10**

Лекція 3. Інноваційні педагогічні технології в процесі підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня здобуття освіти **17**

Лекція 4. Інноваційні технології у впровадженні фахової методики «Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку» **27**

Лекція 5. Застосування інноваційних технологій у методиці «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку» **38**

Лекція 6. Впровадження інноваційних технологій у методиці «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку» **47**

Лекція 7. Застосування інноваційних технологій у методиці «Основи природознавства з методикою» **56**

Лекція 8. Інноваційні технології у фаховій методиці «Теорія і методика образотворчої діяльності дітей дошкільного віку» **62**

Лекція 9. Інноваційні підходи в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами **72**

Друковані та Інтернет-джерела **82**

ПЕРЕДМОВА

Метою вивчення навчальної дисципліни «Мультидисциплінарні технології фахових методик дошкільної освіти» є формування здатності здобувачів опановувати існуючі мультидисциплінарні технології фахових методик дошкільної освіти, а також створювати та впроваджувати в практику новітні технології, спрямовані на підвищення якості освітньої діяльності в системі дошкільної, зокрема, інклюзивної освіти; розвиток самостійності та критичності педагогічного мислення, творчих та дослідницьких умінь, культури фахового мовлення.

«Мультидисциплінарні технології фахових методик дошкільної освіти» є *обов'язковою* навчальною дисципліною.

Об'єктом вивчення навчальної дисципліни є процес підготовки майбутніх вихователів до впровадження мультидисциплінарних технологій фахових методик в освітній процес закладів дошкільної освіти.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є знання мультимедійних інноваційних технологій, що застосовуються в практичній діяльності з дітьми дошкільного віку з метою їх всебічного розвитку.

Основними **завданнями** навчальної дисципліни «Мультидисциплінарні технології фахових методик дошкільної освіти» є формування в здобувачів уміння адаптувати знання із області фахових методик дошкільної освіти до особливостей сприймання дітьми дошкільного віку; оволодіння мультидисциплінарними технологіями фахових методик дошкільної освіти та здатність їх впровадження в освітньо-виховний процес ЗДО; вироблення професійних умінь застосовувати знання із дидактики, психології та фахових методик в освітній діяльності закладів дошкільної освіти.

Курс лекцій з «Мультидисциплінарних технологій фахових методик дошкільної освіти» призначений для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 012 Дошкільна освіта (денного та заочного відділення).

Означений курс розроблено відповідно до потреб здобувачів; його вивчення сприятиме розвитку компетентностей, необхідних для здійснення професійної діяльності педагога з урахуванням сучасних тенденцій розвитку дошкільної освіти; здатності впроваджувати в практику новітні наукові технології, спрямовані на підвищення якості освітньої діяльності в системі дошкільної освіти; формуванню здатності розв'язувати складні професійні завдання та проблеми у галузі дошкільної освіти тощо.

Пропонований курс лекцій може бути корисним здобувачам вищої освіти різних рівнів, а також тим, хто бажає покращити освітньо-виховний процес у закладах дошкільної освіти.

ЛЕКЦІЯ 1

МЕТА, ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФАХОВИХ МЕТОДИК ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»

Мета вивчення: підкреслити значущість оволодіння мультидисциплінарними технологіями фахових методик дошкільної освіти, акцентувати увагу на змісті, меті, завданнях та компетентностях, які мають бути сформовані в процесі опанування навчальною дисципліною; формувати стійкий інтерес і зацікавленість упровадженням в освітній процес закладів дошкільної освіти мультидисциплінарних технологій.

План лекції:

1. Зміст навчальної дисципліни «Мультидисциплінарні технології фахових методик дошкільної освіти».
2. Особливості застосування мультидисциплінарного підходу в процесі організації освітнього процесу в ЗДО.

Ключові поняття: здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти, зміст та мета навчальної дисципліни, інтегральна компетентність, загальна та спеціальна (фахова, предметна) компетентність, результати навчання, освітньо-професійна програма, мультидисциплінарність, переваги мультидисциплінарного підходу.

Література:

1. Березовська Л. Технології викладання фахових методик дошкільної освіти : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2022. 264 с. http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/13506

2. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с. https://www.pedagogic-master.com.ua/2022/Volkova_1.pdf

3. Врочинська Л. І. Педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до застосування інноваційних технологій у роботі з дітьми. Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія : Педагогіка. 2018. Вип. 9. С. 141-151.

4. Косенчук О. Г, Новик І. М., Венгловська О. А., Куземко Л. В. Державний стандарт дошкільної освіти : особливості впровадження. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 240 с. https://elibrary.kubg.edu.ua/37552/1/O_Polovina_DSDO_1_9_2021.pdf

Основний зміст

Питання 1. Зміст навчальної дисципліни «Мультидисциплінарні технології фахових методик дошкільної освіти».

Навчальна дисципліна «Мультидисциплінарні технології фахових методик дошкільної освіти» належить до обов'язкового компоненту освітньої програми та циклу професійно спрямованих дисциплін у системі підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Вивчення фахових методик дошкільної освіти та технологій їх упровадження в освітній процес закладів дошкільної освіти є важливою умовою формування загальної та педагогічної культури магістрів, які в майбутньому поповнять склад фахівців дошкільної освіти. Здобувачі магістратури спеціальності 012 Дошкільна освіта повинні оволодіти науковим стилем критичного мислення, а також такими його властивостями, як системність, цілісність, логічність, аналітичність, бути готовими до проєктно-інноваційної діяльності, вибудовувати нові концепції, траєкторію професійного розвитку, організовувати й проводити на високому науково-методичному рівні наукові дослідження. Крім того, підготовка майбутнього фахівця дошкільної освіти має здійснюватись із використанням сучасних інноваційних технологій та методик як українських, так і найкращих світових практик. Магістрант-випускник повинен уміти гідно презентувати себе, бути конкурентоспроможним, розуміти, що саме професіоналізм та ерудованість допоможуть самореалізуватись у професії та досягти високих результатів.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Мультидисциплінарні технології фахових методик дошкільної освіти» є формування у здобувачів професійної та методичної компетентностей, що дозволяє майбутнім фахівцям опанувати системні теоретичні знання та мультидисциплінарні технології фахових методик з урахуванням вимог наукової галузі; формувати самостійність та критичність педагогічного мислення; розвивати творчі та дослідницькі вміння; професійно значимі якості, культуру фахового мовлення, здатність створювати та впроваджувати в практику новітні наукові технології, спрямовані на підвищення якості освітньої діяльності в системі дошкільної, зокрема, інклюзивної освіти, прагнення до самовдосконалення у професії.

Вивчення навчальної дисципліни на другому (магістерському) рівні вищої освіти ґрунтується на здобутих здобувачами знаннях циклу дисциплін професійної та практичної підготовки, які викладалися здобувачам спеціальності 012 Дошкільна освіта на першому (бакалаврському) рівні.

Стандартом вищої освіти визначено перелік обов'язкових компетентностей випускника другого (магістерського) рівня вищої освіти, серед яких: інтегральні, загальні та спеціальні (фахові, предметні)

компетентності. Відповідно до освітньо-професійної програми (ОПП) 012 Дошкільна освіта другого (магістерського) рівня вищої освіти *інтегральною компетентністю* передбачено формування умінь компетентно вирішувати складні завдання й проблемні ситуації в організації та моніторингу освітнього процесу фахівців із дошкільної освіти, проводити дослідження, здійснювати інноваційну діяльність. Серед *загальних компетентностей* наявні універсальні компетентності, що не залежать від предметної галузі, але є важливими для здійснення професійної діяльності, як-от: здатність генерувати нові ідеї; самостійно приймати рішення, проводити дослідницьку діяльність, працювати у команді тощо. *Спеціальні (фахові, предметні) компетентності* передбачають уміння організовувати освітній процес у ЗДО із використанням сучасних інноваційних технологій; розробляти та впроваджувати у практичну діяльність наукові розробки, спрямовані на підвищення якості освітнього процесу; приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності; дотримуватися етичних норм та правил, керуватися загальнолюдськими цінностями. Зазначені компетентності формуються у процесі освітньої діяльності та є свідченням набутих професійних знань і сформованих практичних умінь. Крім переліку необхідних компетентностей, Стандартом передбачено «*результати навчання*», які тлумачаться як знання, уміння, навички, способи мислення, що можна оцінити, виміряти, продемонструвати після завершення освітньої програми або вивчення окремих освітніх компонентів. *Результати навчання* мають вищу вагу, аніж компетентності, оскільки передбачають формування бажаних освітніх результатів (знань, умінь, практичних навичок). Результати навчання та компетентності необхідні для присвоєння професійних кваліфікацій.

Навчаючись у магістратурі, майбутній фахівець у галузі дошкільної освіти повинен оволодіти вміннями впроваджувати інформаційні та комунікаційні технології і генерувати нові ідеї в організації освітнього процесу закладів дошкільної освіти різного типу; обирати відповідні технології та методики; володіти уміннями й навичками аналізу, прогнозування, планування, організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти з урахуванням принципів дитиноцентризму, здоров’язбереження, інклюзії, розвивального навчання, особистісно-орієнтованого підходу, суб’єкт-суб’єктної взаємодії; застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях; виявляти навички до самовдосконалення, самоосвіти та самореалізації в професійній діяльності.

Зауважимо, що в сучасному динамічному суспільстві неможливо один раз і назавжди сформувати необхідні професійні компетенції, що зумовлює необхідність підвищення кваліфікації та самоосвіту протягом життя. Особливої актуальності, на думку І. Руснака, набуває питання створення якісно нової

системи підготовки здобувачів магістратури, що здатна сформувати у майбутніх викладачів уміння інтегрувати спеціальні, психолого-педагогічні, методичні й дидактичні знання в нестандартних професійних ситуаціях, використовувати здобутий досвід для здійснення інноваційної діяльності.

Проведення занять пропонованого курсу вимагає застосування різноманітних методик, які вивчаються на спеціальності 012 Дошкільна освіта. Важливим є здійснення проблемного методу викладання, організація дискусій, вебінарів, круглих столів, у процесі яких здобувачі оволодівають глибокими професійними знаннями, уміннями обговорювати й обмірковувати актуальні професійні питання в галузі дошкільної освіти; аргументувати власні думки; організовувати діалог з колегами, обирати поведінкові стратегії, адекватні професійній комунікативній ситуації та ін. Оволодінню зазначеними вміннями сприяє використання на заняттях інтерактивних технологій навчання (робота в малих групах, командах, парах та ін.), які підвищують активність та взаємодію здобувачів освітнього процесу, стимулюють до обміну думками, формують професійну компетентність.

Питання 2. Особливості застосування мультидисциплінарного підходу в процесі організації освітнього процесу в ЗДО.

У світовій педагогічній літературі в залежності від характеру взаємодії між дисциплінами розрізняють декілька видів реалізації міждисциплінарного підходу. Найбільш частими термінами, які можна зустріти в інформаційних джерелах є мульти- (полі -), інтер- (кросс-) та трансдисциплінарний підходи до вирішення практичних проблем. У науковій і популярній літературі сутність вище зазначених понять слабко диференційована, часом заплутана і досить часто використовується авторами синонімічно.

Терміни «мультидисциплінарність», «інтердисциплінарність» і «трансдисциплінарність» використовуються для позначення взаємодії декількох дисциплін. Однак ці поняття двозначно визначаються і часто використовуються попеременно, що створює так зване «термінологічне болото» Можливими синонімами до термінів «мультидисциплінарність», «інтердисциплінарність» і «трансдисциплінарність» можуть бути «інтерактивність» і «цілісність» відповідно.

Аналіз різноманітних літературних та інформаційних джерел виявив, що мультидисциплінарний підхід (МДП) у дослідженнях передбачає залучення знань з різних предметних галузей, але не їх поєднання. Основними ознаками застосування МДП у дослідження є такі: взаємодія декількох дисциплін (більше двох); фахівці з окремих дисциплін, досліджуючи різні аспекти проблеми (проєкту): працюють самостійно, паралельно або послідовно; ставлять індивідуальні цілі; не виходять за межі своєї дисципліни, використовуючи

специфічні знання, методики та інструменти; діяльності фахівців властива зовнішня узгодженість, зосередженість на потребах дітей. Застосування МДП ефективне у випадку вирішення складної проблеми і забезпечує розгляд проблеми дослідження з різних точок зору. МДП дозволяє «роздивитися» проблему з різних позицій і зменшити «одновимірність» оцінки.

Переваги мультидисциплінарного підходу:

– навчання за темами, а не за предметами (діти бачать зв'язок між науками);
– використання набутих знань у повсякденному житті;
– розвиток критичного мислення та вміння розв'язувати проблеми;
– надання дитині впевненості у власних силах;
– комунікація та командна робота;
– розвиток інтересу до технічних дисциплін;
– креативні та інноваційні підходи до проєктів;
– підготовка дитини до технологічних інновацій у житті.

Отже, мультидисциплінарний підхід в організації освітньо-виховного процесу здійснюється через формування проблемо орієнтованих навчально-дослідних завдань і передбачає синтез змісту (способів пізнання) з декількох тем, розділів програми або видів діяльності навколо однієї теми. Він має низку переваг порівняно із традиційним предметним навчанням, його застосування уможливлює створення у дітей цілісного уявлення про об'єкт, що вивчається, формування міжпредметної компетентності.

Зауважимо, що спостережуване нині активне впровадження STEM-освіти в Україні супроводжується створенням різноманітних міждисциплінарних методик навчання, які ґрунтуються, зокрема, і на використання МДП. Яскравим прикладом зазначеного є STEM-проєкт «Яблуко».

Питання для самоконтролю:

1.Схарактеризуйте мету та завдання навчальної дисципліни «Мультидисциплінарні технології фахових методик дошкільної освіти».

2. Якими компетентностями повинні оволодіти здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти відповідно до Стандарту вищої освіти зі спеціальності 012 Дошкільна освіта?

3. Схарактеризуйте «результати навчання», якими має оволодіти магістрант після завершення вивчення освітньої програми?

4. Порівняйте дефініції «компетентність» і «результат».

5. Що Ви розумієте під мультидисциплінарним підходом у процесі організації освітнього процесу в ЗДО.

6. Схарактеризуйте основні ознаки мультидисциплінарного підходу.

ЛЕКЦІЯ 2.

СУЧАСНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ФАХОВИХ МЕТОДИК

Мета вивчення: схарактеризувати сучасні методологічні підходи та їх важливість у процесі підготовки магістрів дошкільної освіти; формувати науковий світогляд і здатність досліджувати та аналізувати.

План лекції:

1. Загальна характеристика сучасних методологічних підходів.
2. Компетентнісний підхід у процесі підготовки магістрів до впровадження мультидисциплінарних технологій фахових методик дошкільної освіти.
3. Інтегрований підхід у площині професійної підготовки магістрів до впровадження мультидисциплінарних технологій фахових методик дошкільної освіти .
4. Діяльнісний підхід у процесі професійної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.
5. Особистісно-орієнтований підхід у професійній підготовці магістрів.

Ключові поняття: методологічний підхід, компетентнісний підхід, інтегрований підхід, діяльнісний підхід, особистісно-орієнтований підхід.

Література:

1. Бартків О. С., Дурманенко Є. А. Підготовка майбутніх вихователів до інтегрованого навчання дітей у закладах дошкільної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2022 р., № 81. С. 129-133 http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2022/81/23.pdf

2. Бєлєнька Г. В. Сучасні підходи до питань формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. 2012. Випуск 5 (48) С. 99–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2012_5_23

3. Березовська Л. Технології викладання фахових методик дошкільної освіти : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2022. 264 с.

4. Богуш А. Мовленнєво-методична спрямованість підготовки майбутніх магістрів дошкільної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2019. Випуск 3 (128). С. 9-14.

5. Крутій К.Л. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або що треба знати про інтеграцію? *Дошкільне виховання*. 2018. №7. С. 2-7. URL: https://jmil.com.ua/files/dv_2018-7/dv2018-07_p2.pdf

Основний зміст

Питання 1. Загальна характеристика сучасних методологічних підходів.

Спочатку проаналізуємо поняття «підхід», з'ясуємо його значення. У великому тлумачному словнику цей термін трактується як: «сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого-, що-небудь».

На думку Л. Овсієнка, підхід є підґрунтям, що дає змогу цілісно формувати ту чи іншу компетентність студента. С. Омельчук переконує, що складниками підходу є принципи, технології, методи, прийоми, засоби й форми навчання.

В арсеналі сучасної педагогічної науки існує чимала кількість методологічних підходів. Серед них можна виділити традиційні підходи, такі як: компетентнісний, діяльнісний, особистісний, системний, культурологічний, аксіологічний, індивідуальний, диференційований та ін., а також нові, що розробляються науковцями з урахуванням вимог сучасності (рефлексивний, контекстний, синергетичний, прагматичний тощо).

Ключовими для майбутніх фахівців дошкільної освіти вважаємо компетентнісний, діяльнісний, інтегрований, особистісно-зорієнтований. Обрані методологічні підходи доповнюють один одного, розглядаються нами у взаємозв'язку.

Питання 2. Компетентнісний підхід у процесі підготовки магістрів до впровадження мультидисциплінарних технологій фахових методик дошкільної освіти.

Компетентнісний підхід у процесі підготовки фахівців у закладах вищої освіти розглянуто в роботах українських учених (І. Бех, Г. Бєлєнька, А. Богуш, О. Пометун, О. Савченко та ін.), які вбачають його реалізацію у спрямованості знань та умінь на практичний результат у професії, подолання розриву між теорією та практикою.

Компетентнісний підхід – спрямованість освітнього процесу на формування ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу, вважає О. Пометун, буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей.

Організація освітньо-виховного процесу в межах компетентнісного підходу спрямовується на підготовку дитини до дій у різних ситуаціях сучасного швидкозмінного соціального світу та прийняття вірного, найбільш доцільного для дитини рішення. Так, академік І. Бех зазначає, що молоде

покоління поступово зіткнеться з необхідністю оволодіння наукою виживання і пристосування до всіляких, у тому числі й екстремальних, ситуацій.

Для прикладу впровадження компетентнісного підходу запропоную декілька варіантів проведення занять.

Не секрет, що навіть молодші школярі не завжди можуть відповісти на запитання з чого і як отримують хліб. І щоб зрозуміти складний процес від зернини до буханця, дитині потрібно логічно осмислити всі операції.

Варіант проведення заняття на тему *«Як ми пекли колобок».* Пригадавши із дітками казку «Колобок» вихователька цікавиться: «А звідки береться мука?». Після відповідей дітей їм були роздані колоски, які діти розглядали, оцінювали їх якості. Розібравши колоски на зернята, діти зсипали зерна у кавомолку і вихователька перемолола колоски на муку. Щоб муки стало більше, добавили муку з пакунку. Після того у миску діти зсипали муку, сухі дріжджі, сіль, цукор, виливали тепле молоко та вбивали яйця. Тісто місили всі разом. Після того тісто підходило під рушником, а діти не могли дочекатися, коли почнуть ліпити колобка. Через годину, коли тісто підійшло, здивуванню дітей не було меж. Обговорювали, що сталося із тістом, а потім кожний зліпив колобка. Дитячі вироби були ретельно запаковані для транспортування додому кожній дитині, де батьки випікали смаколики і обговорювали з малюками пригоди пройдешнього дня.

Наступне заняття-дослід «Звідки береться дощик і як він утворюється?».

Послухавши казку Я.О. Воронкової «Чому йде дощ?», діти намагалися його відтворити за допомогою губки та тарілочки з водою. Але найцікавішою була демонстрація справжнього дощу за допомогою електричного чайника і залізної кришки. Пара потрапивши на холодну кришку утворювала крапельки, які спадали на стіл. Обговорюючи з дітьми явище, яке вони спостерігають, вихователька ставить запитання, дає можливість висловитися всім бажаючим, разом з малюками приходять до висновку.

«Професійна компетентність» розглядається науковцями, як готовність і здатність фахівця приймати ефективні рішення при здійсненні професійної діяльності.

Компетентнісний підхід до підготовки фахівців формує у молодої людини здатність навчатись і самонавчатись, забезпечує їх більшу гнучкість у взаємовідносинах.

Реалізації компетентнісного підходу у професійній освіті сприяють наступні його принципи:

– принцип варіативності і відкритості (потреба відповідності умовам життя, що постійно змінюються, спричиняє безперервний розвиток або заміну наявних компетенцій);

– принцип цілісності й багатоаспектності (наявні в особистості компетенції стосуються різних сторін її життєдіяльності, але між ними існують складні відносини взаємозв'язку);

– принцип культуродоцільності (найбільш важливими для особистості є компетенції, що більшою мірою відповідають наявному рівню культури та сприяють її розвитку);

– принцип гуманності (основу кожної компетенції й усього підходу в цілому складає увага й турбота про оточуючих);

– принцип інтегративності (ефективність реалізації компетентнісного підходу ґрунтується на його зв'язках з іншими підходами, що відповідають сучасній освітній парадигмі).

За компетентнісним підходом сутність навчання полягає не в збагаченні майбутніх педагогів певною кількістю інформації, а у формуванні вмінь оперувати нею, набувати навичок практичної діяльності, здатності творчо застосовувати знання і вміння на практиці.

Реалізація компетентнісного підходу в процесі формування у майбутніх фахівців готовності до впровадження фахових методик дошкільної освіти пов'язана з практичною орієнтацією освітнього процесу, інтеграції професійно спрямованих дисциплін та фахових методик, посилення ролі практик, покликаних забезпечити високий рівень професіоналізму та вдосконалення практичних навичок, набуття необхідного досвіду для здійснення професійної діяльності, створення комунікативно-мовленнєвого середовища, інтенсивне запровадження інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій навчання, готовність застосовувати набуті знання в безпосередній практичній діяльності. Ефективне оволодіння студентами всіма переліченими вміннями неможливе без включення здобувачів в активну діяльність, адже знання закріплюються в діяльності, у процесі багаторазового вправляння та виконання практичних завдань.

Питання 3. Інтегрований підхід у площині професійної підготовки магістрів до впровадження мультидисциплінарних технологій фахових методик дошкільної освіти.

Актуальність інтегрованого підходу у сучасній освітній парадигмі зумовлена розвитком науки, яка доводить, що для продуктивного засвоєння знань студентами з різних навчальних дисциплін важливим є встановлення зв'язків між ними. Потреба в синтезі знань зумовлена тим, що перед людством постала низка проблем, розв'язання яких можливе лише через підготовку

висококваліфікованих фахівців, здатних до інтегративного способу мислення. Інтеграція знань із різних навчальних дисциплін і об'єднання їх в одне завдання реалізується через міжпредметні зв'язки.

Ідея використання міжпредметних зв'язків в освітньому процесі належить Я. Коменському. На думку вченого, міжпредметні зв'язки є необхідною умовою цілісності та системності знань.

На сучасному етапі проблема міжпредметних зв'язків розглядається у працях ряду дослідників (Т. Архипова, Ю. Бабанський, І. Звєрєва, П. Кулагін, М. Фіцула, А. Усова, Л. Шаповалова та ін.).

На думку Т. Архипової, використання міжпредметних зв'язків полягає у прагненні сучасної системи освіти до інтеграції наук з метою одержання найбільш точної картини світу.

На думку К. Крутій впровадження в освітній процес інтегрованого підходу сприятиме цілісності освітнього процесу, взаємопроникненню і взаємодії окремих освітніх галузей, що забезпечують його цілісність.

На думку І. Беха необхідне збалансоване об'єднання споріднених знань з метою оптимізації освітнього процесу. Видатний науковець дуже влучно пояснив інтегрований підхід на прикладі ознайомлення з березою. У процесі оволодіння науковими знаннями дитина-дошкільник стосовно якогось предмета, наприклад, берези, має виступити в ролях: садівника (володіти певними біологічними знаннями з догляду за цією рослиною), географа (володіти певними географічними знаннями про ареал поширення цієї рослини), технолога (володіти певними знаннями про властивості деревини берези), художника (уміти передати естетичні властивості берези), математика (розрахувати глибину ями для посадки дерева з певною величиною кореневища). Саме таке розуміння дитиною цього предмета й буде повноцінною одиницею її цілісного світогляду.

Питання 4. Діяльнісний підхід у процесі професійної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Не менш важливим у процесі підготовки майбутніх фахівців в галузі дошкільної освіти є діяльнісний підхід.

Засновник теорії діяльності О. Леонтьєв, зазначає, що діяльність охоплює три аспекти: мотиваційний, цільовий та виконавчий. Діяльність виникає з потреби, що є початковою ланкою будь-якої діяльності. Далі людина планує діяльність, визначає її кінцеву мету та окреслює засоби її реалізації та, власне, здійснює її, досягаючи поставленої мети.

Діяльнісний підхід є провідним для забезпечення прояву активності дітей. Він передбачає пріоритет набуття особистого досвіду дитини та процесу його формування в усіх видах діяльності. Компетентнісний підхід тісно пов'язаний з

діяльнісним, тому що компетентності неможливо сформувати шляхом простого накопичення теоретичних знань, а тільки в процесі діяльності. Тобто, вимірювати, лічити, обчислювати потрібно не заради вирішення теоретичного завдання, а безпосередньо в практичній діяльності для отримання практичного результату. Навчання стає найбільш продуктивним, якщо відбувається в контексті практичної та ігрової діяльності, коли створені умови, за яких знання, отримані дітьми, стають необхідними їм, тому що допомагають вирішити практичну задачу, а тому засвоюються легше і швидше.

Професійна підготовка магістрів у контексті діяльнісного підходу повинна забезпечувати активність студентів, перетворення їх із об'єктів освітнього процесу на суб'єктів. Діяльнісний підхід орієнтує здобувачів освітнього процесу на розвиток творчого потенціалу особистості через їх включення у діяльність, яка сприяє активності, саморозвитку та самореалізації.

Питання 5. Особистісно-орієнтований підхід у професійній підготовці магістрів.

Професійна підготовка магістрів до впровадження фахових методик в освітній процес неможлива без дотримання особистісно-зорієнтованого підходу, спрямованого на суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників освітнього процесу. Проблема особистісно-орієнтованого підходу набула актуальності у працях І. Беха, С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Кременя, О. Савченко та ін.

За О. Савченко, особистісно-орієнтований підхід до навчання – це організація освітнього процесу на засадах поваги до особистості дитини, врахування її індивідуальних потреб і можливостей, ставлення як до свідомого і відповідального суб'єкта міжособистісної взаємодії. Метою такого навчання є створення умов (змісту, методів, освітньо-розвивального середовища) для індивідуальної самореалізації, саморозвитку та особистісних якостей індивіда.

Складниками особистісно-зорієнтованого підходу є:

– суб'єкт-суб'єктна взаємодія,

– створення сприятливих умов для самоактуалізації та саморозвитку особистості,

– забезпечення позитивної мотивації до процесу навчання,

– перенесення ролі педагога на позицію партнерської взаємодії (супровід, фасилітація).

Таким чином, особистісно-зорієнтований підхід спрямовує освітній процес на особистість та формування відповідних професійних цінностей. Відтак зауважимо, що особистісно-орієнтований підхід може бути сповна реалізований, лише у тому випадку, коли студент буде добре мотивований до майбутньої професійної діяльності.

Питання для самоконтролю:

1. Як Ви розумієте поняття «професійна компетентність»? Обґрунтуйте, на Ваш погляд, провідні компоненти професійної компетентності.

2. У чому полягає сутність компетентнісного підходу?

3. Наведіть приклади застосування компетентнісного підходу в освітньому процесі ЗДО.

4. Схарактеризуйте діяльнісний підхід в організації освітнього процесу в ЗДО і в процесі підготовки магістрів дошкільної освіти.

5. Проаналізуйте інтегрований підхід у процесі організації освітньо-виховного процесу в ЗДО.

6. Чи вважаєте Ви, що освітній процес у Вашому вищі побудований на засадах особистісно-орієнтованого підходу? Аргументуйте.

ЛЕКЦІЯ 3.

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ

Мета вивчення: схарактеризувати інноваційні педагогічні технології та підкреслити значущість їх застосування в процесі підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня здобуття освіти. Формувати зацікавленість інноваційними технологіями, бажання брати участь особисто в процесі навчання.

План лекції:

1. Поняття «технологія», «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання» в системі освіти.
2. Загальна характеристика інтерактивних педагогічних технологій у професійній підготовці магістрів.
3. Інформаційно-цифрові технології в освітньому процесі ЗВО.
4. Проєктні технології у процесі підготовки магістрів.
5. Використання освітньо-ігрових технологій у роботі зі здобувачами.

Ключові поняття: технологія, освітня технологія, педагогічна технологія, технологія навчання, інноваційні педагогічні технології, інформаційно-цифрові технології, проєктні технології, освітньо-ігрові технології, кейс метод, метод SWOT-аналізу, освітній процес.

Література:

1. Березовська Л. Технології викладання фахових методик дошкільної освіти : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2022. 264 с. http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/13506

2. Березовська Л. І. Інформаційно-цифрова компетентність як складник професійної майстерності сучасного вихователя закладу дошкільної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2021. Вип. 78. С. 150-155.

3. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті : словник. Київ : ЦП Компринт, 2019. 134 с.

5. Паламарчук В. Ф., Барановська О. В. Педагогічні технології навчання в умовах нової української школи: вектор розвитку. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 3. URL: https://lib.iitta.gov.ua/711795/1/BOV18_UPJ.pdf

6. Тимофєєва І. Б. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів :

автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.08. Київ, 2017. 23 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/710013/1/Timofeieva_dis.pdf

Основний зміст

Питання 1. Поняття «технологія», «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання» в системі освіти.

Сучасні вимоги до випускників ЗВО, пропозиції стейкхолдерів спонукають педагогів упроваджувати в освітній процес найбільш ефективні технології і методики навчання, спрямовані на формування у здобувачів активної життєвої та професійної позиції, творчого мислення, самостійності та самоконтролю, задля досягнення високого рівня в професії. Відтак виникає необхідність упровадження освітніх інновацій, що здатні забезпечити ефективну професійну підготовку компетентного фахівця, готового працювати в постійно змінних умовах сьогодення.

Серед науковців, що займаються вивченням проблеми розвитку і впровадження педагогічних технологій в освітній процес є дослідження І. Дичківської, М. Євтуха, К. Крутій, І. Осадченко, О. Пєхоти, О. Пометун, Г. Селевко та ін.

Насамперед з'ясуємо сутність понять: «технологія», «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання».

Поняття «технологія» (від грец. techne – майстерність, мистецтво і, logos – наука, вчення) тобто «вчення про майстерність». Донедавна цей термін вживали лише у виробничій сфері. У «Тлумачному словнику сучасної української мови» технологія – це сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чогось.

Сам термін «технологія» стосовно освітнього процесу, за даними дослідниці Н. Корсунської, вперше було вжито у 1886 році американцем Дж. Саллі. Проте поширення набув значно пізніше. Підходи дослідників до визначення поняття «педагогічна технологія» різноманітні.

У 20-х – 30-х роках XX ст. поняття «педагогічна технологія» зустрічається в роботах з педології. Паралельно з ним вживається поняття «педагогічна техніка», під якою розуміється сукупність прийомів і засобів, спрямованих на чітку й ефективну організацію навчальних занять.

Якісно новий період у практиці навчання розпочинається у 40-х – 50-х роках з появою різноманітних технічних (аудіовізуальних) засобів. Методика їх використання отримала назву «технології».

Розвиток педагогічних технологій у 50-х – 60-х роках пов'язується з програмованим навчанням, яке орієнтувало процес навчання на чітко визначені цілі. Наприкінці 60-х років у зарубіжній педагогіці склалися два напрями тлумачення технології:

1) технології в освіті – застосування технічних засобів і засобів програмованого навчання;

2) технології освіти (педагогічна технологія, технологія навчання, технологія виховання) – сукупність засобів підвищення ефективності освітньо-виховного процесу.

Під впливом поширення системного підходу у 70-х – 80-х роках зміст поняття «технологія» зазнав суттєвих змін. За визначенням ЮНЕСКО, під технологією навчання слід розуміти «системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти».

На сучасному етапі існує понад 300 визначень понять «технологія навчання» та «педагогічна технологія», у залежності від того, які складники учені закладають у зміст поняття. Проте найчастіше освітні технології визначають як:

- засіб навчання;
- проєкт (модель) освітнього процесу відповідно до визначеної мети;
- сукупність дій чи діяльність;
- галузь наукового знання;
- багатовимірне поняття (зокрема, система).

Педагогічна технологія функціонує як наука, що досліджує найраціональніші шляхи навчання, і як система способів, принципів, які застосовують у навчанні, і як реальний процес навчання. Поширеним також є погляд на педагогічну технологію, як на конструкцію, стратегію, алгоритм дій педагога, організацію педагогічної діяльності (І. Дичківська).

І. Дичківська розглядає педагогічну технологію на трьох рівнях:

– загальнопедагогічний (загальнопрактичний, загальновиховний) – як сукупність цілей, змісту, засобів і методів навчання чи виховання, алгоритм діяльності суб'єктів і об'єктів освітньо-виховного процесу;

– предметно-методичний – застосування педагогічної технології як конкретної методики, що поєднує методи й засоби для реалізації певного змісту навчання й виховання в межах одного чи кількох предметів або цілої системи;

– локальний або модульний – реалізується як технологія окремої частини освітньо-виховного процесу, тобто технологія розв'язання окремих дидактичних і виховних завдань.

В Енциклопедії освіти педагогічні технології – це технології, які забезпечують перетворення педагогічного процесу в освітній установі на цілеспрямовану діяльність усіх його суб'єктів. С. Сисоєва зауважує, що

педагогічні технології мають відповідати таким основним методологічним вимогам, як-от: концептуальність, системність, керованість, ефективність, відтворюваність.

Основними педагогічними технологіями, що задіяні в освітньому процесі, є: технологія міжпредметної інтеграції та міжпредметні зв'язки; розвивального навчання; ігрові технології; технології інтерактивного навчання; технологія проєктного навчання; особистісно-орієнтована технологія. А також багато інших: технологія життєвого проєкту та життєвого проєктування; технологія розвитку критичного мислення; формування та розвитку творчої особистості; навчання в співробітництві (командна, групова робота) та ін. Кожна з них є певною підсистемою в загальній системі сучасних освітніх технологій і має свій концепт, мету і завдання, основні поняття, зміст, умови реалізації.

Освітня технологія відображає загальну стратегію розвитку освіти. Призначення освітніх технологій полягає у розв'язанні стратегічних для системи освіти завдань: прогнозування розвитку освіти, проєктування і планування цілей, результатів, основних етапів, способів, організаційних форм освітньо-виховного процесу. Такими освітніми технологіями є концепції освіти, освітні закони, освітні системи.

С. Сисоєва розглядає освітню технологію як теоретично обґрунтовану систему упорядкованих професійних дій педагога, що при оптимальній затраті ресурсів забезпечує ефективну реалізацію поставленої освітньої мети.

Технологія навчання (виховання, управління) моделює шлях засвоєння навчального матеріалу (поняття) в межах навчальної дисципліни, теми, питання; вона є наближеною до окремої методики. Зауважимо, що у зарубіжній педагогіці поняття «технологія навчання» є дотичною поняттю «педагогічна технологія».

Таким чином, упровадження в освітній процес ЗВО сучасних освітніх технологій сприятиме оволодінню студентами ґрунтовними теоретичними знаннями та вміннями, які дозволять їм у майбутньому вирішувати складні професійні завдання, покладені державою щодо виховання, навчання та соціалізації молодого покоління.

Питання 2. Загальна характеристика інтерактивних педагогічних технологій у професійній підготовці магістрів.

Інтерактивні технології навчання поєднують різні форми роботи (індивідуальна, групова, парна), спрямовані на підвищення рівня засвоєння знань, пошуку альтернативних шляхів вирішення проблеми, розвиток уміння працювати в команді, приймати спільне рішення, нести відповідальність за результати діяльності.

У контексті теми розглянемо основні дефініції, що пов’язані з поняттям «інтерактивні технології».

Поняття «інтерактив» (з англ. «inter» – взаємний, «act» – діяти) означає взаємодію. Отже, ключовим поняттям, що визначає сутність інтерактивного навчання, є «взаємодія». Взаємодія розглядається як багаторівневе явище, в якому виділяють співробітництво як вищий рівень взаємодії. О. Пометун пояснює поняття «взаємодія» як безпосередню міжособистісну комунікацію, найважливішою особливістю якої є здатність людини «приймати роль іншого», уявляти, як її сприймає партнер по спілкуванню або група, здатність інтерпретувати ситуацію та контролювати власні дії.

В інтерактивних технологіях змінюється взаємодія викладача і студента. Студент стає суб’єктом освітнього процесу, викладач – активним спостерігачем, мета якого – створити сприятливу позивну атмосферу в групі, спрямовану на пізнавальну активність та креативність, виявлення інтелектуальних здібностей, вільне висловлювання. Інтерактивний метод спрямовує студентів до самостійного пошуку та аналізу необхідної інформації, сприяє кращому засвоєнню знань. Використання інтерактивних методів навчання спонукає не лише студента, але й викладача до постійної роботи над собою, вдосконалення професійної майстерності, розвитку творчості, креативності.

Працюючи в групах, студенти вчаться прислухатися до думки інших, критично мислити, розподіляти доручення, шукати альтернативні шляхи вирішення проблеми. Викладач виступає в ролі організатора процесу навчання, консультанта, фасилітатора, який здійснює педагогічний, комунікативно-мовленнєвий супровід студента та в разі потреби надає допомогу.

Дослідники (О. Пометун, Л. Пироженко) *інтерактивні технології класифікують у чотири групи:*

– інтерактивні технології кооперативного навчання (робота в парах, ротаційні (змінні) трійки, карусель, робота в малих групах, акваріум);

– інтерактивні технології колективного та колективно-групового навчання (мікрофон, мозковий штурм, навчаючи-вчуся, ажурна пилка, незакінчені речення, дерево рішень);

– технології ситуативного моделювання (імітаційні ігри, рольова гра, драматизація);

– технології опрацювання дискусійних питань (метод Прес, обери позицію, зміни позицію, безперервна шкала думок, дискусія в стилі телевізійного ток-шоу, дебати)

Слід зазначити, що використання інтерактивних технологій в освітньому процесі передбачає вільне спілкування, обмін думками, ідеями, включення студентів у творчий процес.

До структури інтерактивного заняття входять такі компоненти:

– мотивація (аналіз проблеми, її обговорення, пошук альтернативних шляхів вирішення);

– оголошення теми завдання та очікуваних результатів (розуміння студентами змісту їхньої діяльності);

– виконання практичних завдань шляхом інтерактивної взаємодії; інтерактивні вправи та завдання, спрямовані на вирішення проблеми; підбиття підсумків, оцінювання результатів діяльності, рефлексія.

Інтерактивне навчання спрямоване на особистісно-орієнтований розвиток особистості студента.

Питання 3. Інформаційно-цифрові технології в освітньому процесі ЗВО.

Швидкий розвиток цифрових технологій відкрив для педагогів можливості використання в освіті різноманітних онлайн сервісів навчання. Запровадження інформаційно-цифрових технологій в освітній процес – це не данина моді, а необхідність, оскільки в умовах сьогодення змінився формат навчання, він став дистанційним. У зв'язку з цим заклади вищої освіти у процесі підготовки фахівців, повинні сформувати у студентів інформаційно-цифрову компетентність, яка є ключовою професійної майстерності.

Вчені (Н. Морзе, А. Кочарян) пояснюють дефініцію «інформаційно-комунікаційна компетентність» як здатність особистості «автономно й відповідально використовувати на практиці інформаційно-комунікаційні технології для задоволення власних індивідуальних потреб і вирішення професійних завдань у певній галузі».

Під цифровою компетентністю майбутнього викладача ЗВО розуміємо його здатність використовувати інформаційні технології в освітньому процесі, що сприятиме підвищенню ефективності навчальних занять, досягненню якісних результатів у професійному та особистісному розвитку, забезпечить розуміння та усвідомлення значення ІКТ для активної життєдіяльності в сучасному інформаційному просторі.

Сьогодні ЗВО активно використовують у роботі зі студентами змішану форму навчання.

Змішане навчання (англ. blended learning) – це поєднання традиційної (робота в аудиторії) форми роботи зі студентами з елементами дистанційного (використання комп'ютерних технологій) навчання. Роботу зі студентами у

дистанційному, онлайн-форматі ЗВО організовують на різних онлайн платформах, зокрема, платформі Moodle.

Для ефективної роботи зі студентами в процесі змішаного навчання необхідно дотримуватися таких принципів роботи, як:

– послідовність та системність – надання здобувачам коротких відомостей про предмет у силабусі навчальної дисципліни, в якому представлено її опис, мету та завдання, змістові модулі, теми занять, завдання для самостійного виконання, індивідуально дослідницької роботи, критерії оцінювання, список літератури. Процес ознайомлення з навчальною дисципліною повинен здійснюватися під онлайн супроводом викладача, який, у разі необхідності, зможе надати здобувачам додаткові пояснення, провести бесіду у форматі «питання-відповідь», здійснити консультування та ін.;

– наочності – лекційний матеріал подається у вигляді мультимедійних презентацій, що сприяє його унаочненню, конкретизації окремих теоретичних положень, покращує процес запам’ятовування; закріплення знань у процесі практичного навчання. Практичні заняття проводяться для закріплення знань у вигляді тестів, запитань, виконання практичних вправ, кейсів тощо;

– безперервність – за рахунок сучасних інструментів електронного навчання, студенти мають можливість працювати з ним у будь-який зручний час; спільна діяльність викладача і студента.

В системі дистанційного навчання студент завжди може поставити запитання викладачеві і оперативно отримати відповідь.

Питання 4. Проєктні технології у процесі підготовки магістрів.

На сучасному етапі розвитку системи освіти в Україні перспективним методом навчання є метод проєктів або проєктна технологія, оскільки сприяє творчій самореалізації студентів, підвищує мотиваційну спрямованість до навчання, розвитку інтелектуальних здібностей. У процесі роботи над проєктом студенти набувають практичний досвід вирішення найрізноманітніших питань.

Метод проєктів виник на початку минулого століття. Засновниками його вважаються американські вчені Дьюї та Кілпатрик. Вони пропонували будувати навчання на активній основі, через практичну діяльність вихованців, орієнтуючись на їх особистий інтерес і практичну необхідність здобутих знань у подальшому житті.

Науковці зазначають, що основна мета проєктів – сприяння творчим та дослідницьким здібностям вихованців у процесі реалізації особистісно-орієнтованої технології навчання. Науковці виділяють такі основні принципи, яких слід дотримуватися у процесі роботи над проєктом:

– активність у визначенні завдання та його опрацюванні;

– практичний характер проєкту, його актуальність та доцільність;

– мотивація студентів до роботи над проєктом;
– взаємозв’язок теорії з практикою;
– можливість реалізації проєкту;
– самостійність, творчість, ініціативність.

У педагогіці розкрито чимало класифікацій навчальних проєктів. Наведемо класифікацію за Є. Полат. Так, *за діяльністю, яка є домінуючою у проєкті* виділяють: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практико-зорієнтовані проєкти. Схарактеризуємо їх.

Дослідницькі – виконуються за логікою наукового дослідження і містять чітко визначену мету та завдання, актуальність предмета дослідження, гіпотезу, методологію дослідження, систематизацію одержаних результатів. Студенти здійснюють дослідницьку діяльність, яку представляють у вигляді наукової робот, підготовки тез, наукової статті, доповіді на конференції тощо.

Творчі – засновані на самостійній колективній творчій діяльності. У таких проєктах важливе значення надається оформленню результатів проєкту (відеоролик, портфоліо, лепбук тощо).

Ігрові – здійснюється у вигляді ділових та рольових ігор.

Інформаційні – передбачають збір інформації про об’єкт дослідження з різних джерел, у тому числі здійснених самостійно (соціологічні опитування, інтерв’ю, анкетування, тестування, експериментальне дослідження).

Розглянемо *структуру роботи над проєктом.*

Метод проєктів, як форма навчання, надає можливість на основі практичного досвіду вирішити ряд професійних проблем. Застосування методу проєктів в освітньому процесі ЗВО покращує ефективність засвоєння та усвідомлення знань, сприяє формуванню умінь працювати з інформацією, аналізувати, систематизувати, узагальнювати, встановлювати асоціації з раніше вивченим, робити висновки, висувати ідеї, знаходити варіанти розв’язання проблеми, передбачати можливі наслідки рішень, обґрунтовувати власну позицію, знаходити компроміс, прогнозувати результати діяльності. Творча співпраця викладача і студентів під час проєктної діяльності сприяє самореалізації обох сторін, задовольняє їх потреби в самовдосконаленні та саморозвитку; сприяє досягненню результатів у процесі навчання.

Питання 5. Використання освітньо-ігрових технологій у роботі зі здобувачами.

Ігрові технології у вищій школі відносять до професійно-орієнтованих педагогічних технологій.

Використання педагогічних ігор в освітньому процесі сприяє позитивній мотивації до навчання, стимулює допитливість студентів до розв’язання

професійних завдань, формує практичні навички майбутньої професійної діяльності.

І. Мельничук важливою особливістю ігрових технологій вважає позитивну мотивацію студентів до навчання, можливість перенесення отриманих у процесі теоретичного навчання знань у наближену до професійної реальність. Завдяки грі студенти магістратури мають можливість випробовувати різні професійні ролі.

На думку П. Щербаня, педагогічна гра – це практична групова вправа, спрямована на прийняття оптимальних рішень із застосуванням методів і прийомів, що моделюють реальні обставини чи психолого-педагогічну ситуацію. Створена у ході гри професійно спрямована ситуація допомагає сформувати вміння орієнтуватися в умовах, що складися, добирати адекватні стратегії і тактики поведінки, методичні прийоми, ставити запитання і відповідати на них. Гра є результативною, якщо включає рефлексію у вигляді аналізу, обговорення, формулювання пропозицій та рекомендацій. Одна із особливостей змодельованих ігрових ситуацій – це те, що їх можна неодноразово повторити, закріпити та вдосконалити в процесі поетапного відпрацювання дій.

Основне призначення ігрових ситуацій полягає в тому, щоб навчити діяти майбутніх фахівців у реальних професійних ситуаціях.

Ігрові технології навчання передбачають зміну позиції викладача в освітньому процесі, оскільки зорієнтовані на діалогічну взаємодію між учасниками освітнього процесу, що дає можливість будувати систему рівноправних партнерських взаємин. З моделюванням професійної діяльності пов’язані ділові та рольові ігри, аналіз педагогічних ситуацій, тощо.

Використовуючи принципи рольової гри, викладач має можливість заглибити студентів у їхню майбутню професію і, моделюючи професійні ситуації, розвивати навички ділової комунікації, професійну майстерність, збагачувати словник фаховою термінологією.

Окрім рольових та ділових ігор вагоме місце посідають кейси. Кейс-метод – різновид проблемного методу, що передбачає аналіз різних професійних, проблемних ситуацій, які студенти спостерігають під час навчання, проходження практики; усвідомлене розуміння того, що його завдання – не лише надати інформацію, а мотивувати студента до навчання, створити сприятливі умови для подальшої самореалізації та саморозвитку особистості. Особливість цього методу корисна й тим, що кейс не містить правильної відповіді, необхідно знайти оптимальний вихід із запропонованої ситуації.

Поширеним методом у роботі зі студентами є метод SWOT-аналізу, який отримав свою назву від чотирьох слів, що з англійської означають: strenghts –

сила, weakness – слабкість, opportunities – можливості, threats – загрози, сприяло формуванню вміння студентами визначати свої сильні та слабкі сторони, шукати шляхи для досягнення успіху.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність понять «технологія», «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання».
2. Схарактеризуйте рівні педагогічної технології за І. Дичківською.
3. Перерахуйте основні педагогічні технології, що задіяні в освітньому процесі.
4. Що таке інтерактивні технології?
5. Наведіть приклади інтерактивних технологій колективного та колективно-групового навчання.
6. Наведіть структурні компоненти інтерактивного заняття.
7. Які технології відносять до інформаційно-цифрових?
8. Які онлайн платформи для здійснення освітнього процесу Вам відомі?
9. Що Ви вкладаєте в поняття «інформаційно-комунікаційна компетентність»?
10. Які види проєктів Вам відомі?
11. Які освітньо-ігрові технології Вам відомі? Наведіть приклади використання.

ЛЕКЦІЯ 4.
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВПРОВАДЖЕННІ ФАХОВОЇ МЕТОДИКИ «ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»

Мета вивчення: схарактеризувати сучасні підходи до організації логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку, форми організації логіко-математичної роботи з дітьми; проаналізувати сучасні інноваційні педагогічні технології, які застосовуються у фаховій методиці «Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку». Формувати зацікавленість інноваційними технологіями, наполегливість у їх впровадженні в освітній процес закладу дошкільної освіти.

План лекції:

1. Мета, предмет та завдання вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку».
2. Форми організації логіко-математичної роботи з дітьми.
3. Інтеграція математичних знань з іншими освітніми лініями програм.

Ключові поняття: мета, предмет та завдання вивчення навчальної дисципліни, логіко-математичний розвиток, логіко-математична компетентність, форми роботи, логічні вправи, види занять, проблемна ситуація, спостереження, дослід, дидактичні ігри.

Література:

1. Березовська Л. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку : навчальний посібник. Івано Франківськ : НАІР, 2022. 2 52 с. URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/13507/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A2%D0%9C%D0%A4%D0%95%D0%9C%D0%A3%20%281%29.pdf

2. Дорошенко Т. М., Мацько В. В. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень: навч. посіб. Кременчук : ПП «Бітарт», 2019. 96 с. URL: https://pu.org.ua/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D

0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%83%D1%8F%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%8C.pdf

3. Зайцева Л. І. Формування математичної компетентності у дітей дошкільного віку: навч. посіб. : СТАТУС, 2021. 296 с.

4. Косенчук О. Г, Новик І. М., Венгловська О. А., Куземко Л. В. Державний стандарт дошкільної освіти : особливості впровадження. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 240 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/37552/1/O_Polovina_DSDO_1_9_2021.pdf

5. Пагута Т. І. Методика формування елементарних математичних уявлень у дошкільників: навч.-метод. посіб. Львів, «Новий Світ-2000», 2020. 300 с.

6. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти в Україні. Наказ МОН від 12.01.2021 року № 33. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini

7. Степанова Т. М. Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку : методичні рекомендації для дистанційного навчання студентів освітнього ступеня «бакалавр» зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта» / Т. М. Степанова, А. В. Курчатов. Миколаїв : видавець Румянцева Г. В., 2022. – 186 с. URL:http://dspace.mdu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1076/1/%D0%A1%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%2C%20%D0%9A%D1%83%D1%80%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D1%96%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%A4%D0%95%D0%9C%D0%A3.pdf

7. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н. П. Тарнавської., Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич. Житомир: ФОП «Левковець», 2015. 430 с. URL: http://eprints.zu.edu.ua/23371/1/8.PDF

Основний зміст

Питання 1. Мета, предмет та завдання вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку».

Мета навчальної дисципліни – формування у студентів магістратури професійних знань та вмінь з елементарної математичної підготовки дітей

дошкільного віку, забезпечення логіко-математичного розвитку відповідно до програмових вимог та БКДО.

Предмет вивчення навчальної дисципліни – процес формування елементарних математичних уявлень дітей дошкільного віку.

Основні завдання навчальної дисципліни:

– мотивація до вивчення навчальної дисципліни «Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку»;

– ознайомлення студентів з методикою формування елементарних математичних уявлень; історією її становлення та сучасним станом розвитку, предметом, завданнями, методами дослідження;

– формування у студентів системи знань про значення, завдання, форми, методи, засоби формування елементарних математичних уявлень і понять у дітей; програмові вимоги до забезпечення логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку та математичної підготовки до школи у закладах дошкільної освіти;

– набуття студентами практичних умінь з формування у дітей уявлень про множину, виконання операцій над множинами, числами, здійснення обчислювальної діяльності, розв'язування різних типів арифметичних задач, ознайомлення з величиною та способами вимірювання величини предметів, ознайомлення з формою предметів та геометричними фігурами, просторово-часовою орієнтацією;

– навчання студентів планувати роботу із формування у дітей елементарних математичних уявлень, забезпечувати наступність дошкільної і початкової ланок освіти;

– удосконалення умінь студентів працювати з науковою та методичною літературою, проводити науково-дослідницьку діяльність;

– стимулювати розвиток у студентів творчого потенціалу в процесі вивчення навчальної дисципліни.

Проблема навчання математики у наш час набуває дедалі більшого значення. Математична компетентність включена до переліку ключових компетентностей для навчання впродовж життя. Вважається, що особистість, яка математично мислить, швидше знаходить вихід із непередбачуваних складних ситуацій, приймає раціональні рішення та є найбільш адаптованою до життя.

Результати міжнародного дослідження PISA свідчать про недостатній рівень математичної грамотності українських школярів у порівнянні з європейськими, що зумовлює необхідність формування логіко-математичної компетентності дітей якомога раніше, починаючи вже з дошкільного віку. Адже від того, який старт отримає дитина, залежатиме її розвиток, успіхи в навчанні,

пізнавальна активність, самостійність, творчий підхід у вирішенні нетипових завдань.

У сучасних програмах дошкільної освіти («Українське дошкілля», «Впевнений старт», «Я у світі», «Світ дитинства» та ін.), Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.) пріоритетним завданнями математичного розвитку дітей дошкільного віку є не лише формування певних математичних понять і уявлень, а й логіко-математична спрямованість особистості. Так, зокрема, у Базовому компоненті дошкільної освіти виокремлено сенсорно-пізнавальну, логіко-математичну та дослідницьку компетентності, які визначаються як здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності. У парціальній програмі «Формування математичної компетентності у дітей дошкільного віку» (Л. Зайцева) зазначено, що формування математичної компетентності дітей дошкільного віку передбачає таку організацію діяльності, яка сприятиме оволодінню системою математичних знань, забезпечить набуття ними відповідного практичного досвіду.

Проблемі методики формувань елементарних математичних уявлень присвятили наукові доробки представники класичної педагогіки Я. Коменський, Й. Песталоцці, Ф. Фрьобель, К. Ушинський, М. Монтессорі та ін. Розкриємо внесок учених у ФЕМУ у дітей дошкільного віку.

На сучасному етапі організації освітнього процесу в ЗДО відбувається пошук інноваційних методів, засобів, форм та технологій навчання, які б дозволили реалізувати більш активну взаємодію між суб'єктами освітнього процесу. Провідними напрямами в організації роботи з дітьми виступають розвивальні, ігрові, інформаційно-комунікаційні, проєктні технології, що здатні забезпечити формування нестандартного, критичного мислення дітей, уміння логічно обґрунтовувати, доводити свою думку, експериментувати, робити висновки, застосовувати набуті знання в практичній діяльності.

Сучасні технології логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку спрямовані на активізацію їх пізнавальної діяльності.

Так, дослідження Н. Баглаєвої присвячене індивідуально-диференційованому підходу до формування математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку. Учена доводить, що індивідуально-диференційований підхід є ефективним засобом і передбачає організацію освітнього процесу на різних рівнях складності й дає змогу кожній дитині сповна реалізувати свої можливості та здібності.

О. Брежнєва підготувала ґрунтовне дисертаційне докторське дослідження, присвячене теорії і практиці математичного розвитку дітей 3-6 років у системі дошкільної освіти.

Л. Зайцева розкриває сучасні підходи до формування математичної компетентності у дітей дошкільного віку, зокрема: діяльнісний, компетентнісний, інтегрований, індивідуально-диференційований; технологію організації освітньо-пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку. Ученою розроблена парціальна програма «Формування математичної компетентності у дітей дошкільного віку» (4-6 р. ж.). Зміст програми структуровано за трьома компонентами:

– мотиваційний – спрямований на забезпечення позитивного ставлення до математичної діяльності;

– змістовий – оволодіння дітьми дошкільного віку такими поняттями, як: «кількість», «величина», «форма», «простір», «час»;

– практичний – розв'язування практичних задач на основі засвоєних математичних знань.

Т. Павлюк досліджувала особливості навчання дітей старшого дошкільного віку лічби з використанням комп'ютера. Учена зауважує, що старший дошкільний вік є сензитивним періодом для використання комп'ютера як засобу навчання. На цьому етапі відбувається перехід від наочно-образного до логічного мислення, що дає можливість оволодіти комп'ютером, підвищити інформаційну грамотність дітей.

Т. Степанова досліджувала методичні аспекти індивідуалізації і диференціації навчання дітей дошкільного віку математики за різнорівневими програмами відповідно до можливостей і здібностей дітей. Ефективними умовами засвоєння матеріалу є побудова системи індивідуалізації навчання з урахуванням рівнів індивідуального розвитку дітей; поєднання колективних і індивідуальних форм навчання у процесі ФЕМУ на заняттях різних типів (фронтальні, групові, індивідуально-групові, індивідуальні).

К. Щербакова є засновницею наукового напряму – теоретико-методичні основи ознайомлення дітей дошкільного віку з математичними уявленнями. На основі узагальнення багаторічного досвіду роботи колективу вихователів і методистів ЗДО обґрунтовані завдання, принципи, зміст, методи і форми організації математичної роботи у закладах дошкільної освіти.

Логіко-математична компетентність передбачає здатність дитини самостійно здійснювати:

– класифікацію геометричних фігур, предметів та множин за якісними ознаками та чисельністю;

– серіацію, тобто впорядкування предметів за величиною, масою, об'ємом, розташуванням у просторі;

– обчислення та вимірювання кількості, відстані, розмірів, довжини, ширини, висоти, об'єму, маси, часу.

Раніше педагоги зосереджувались на формуванні у дошкільників уявлень про кількість, лічбу, величину, форму, простір і час. Логічним операціям відводилося досить скромне місце. Знання, які одержували діти, існували самі по собі, відокремлено від життя. Математичні уявлення формувалися здебільшого на заняттях із математики, інколи застосовувались у дидактичних іграх і лише епізодично діти застосовували наявні знання та вміння у повсякденному житті.

Педагог має озброїти дитину вмінням жити, сприймати життя в цілісності. Це значно складніше, ніж окремо формувати систему знань і вмінь із математики, природи, грамоти. Дитина не володітиме істинним світоглядом, якщо не вмітиме цілісно сприймати світ.

Питання 2. Форми організації логіко-математичної роботи з дітьми дошкільного віку.

У дидактиці поняття «форма» розглядається як спосіб побудови освітнього процесу. Є індивідуальна форма роботи, колективна, групова та підгрупова.

Основними формами організації освітнього процесу з ФЕМУ у дітей дошкільного віку є:

– спеціальні заняття з математики та логіки;

– навчальні (освітні) або проблемні ситуації з математики.

– ігри та вправи логіко-математичного змісту;

– спостереження;

– дослідно-пошукова діяльність;

– індивідуальна практична діяльність.

Науковцями описується велика кількість різноманітних ***занять***, а саме: динамічні, тематичні, інтегровані, комбіновані, комплексні, сюжетні, сюжетно-ігрові, літературні, художні. Традиційно в дошкільному закладі найпоширенішими були й залишаються односпрямовані заняття чи предметні. Предметне заняття має й сильні, і слабкі сторони. Позитивним є те, що більшість предметних занять, які є по суті навчально-пізнавальними, дозволяють формувати в дошкільників чітку систему уявлень, знань, певні вміння й навички. Водночас на предметних заняттях пріоритетною залишається переважно навчально-дисциплінарна модель взаємодії.

Наразі все більше поширюється практика впровадження різноспрямованих занять, зміст яких об'єднує різні галузі знань і види діяльності. До цієї групи можна віднести інтегровані та комплексні заняття.

Інтегроване заняття за рахунок поєднання різних видів діяльності та розширення інформаційного поля відрізняється збільшенням часових та просторових меж порівняно з традиційним предметним заняттям. Так,

тривалість інтегрованого заняття в старшій групі може сягати 40–45 хвилин, причому регулярна зміна видів діяльності, емоційна насиченість заняття дають змогу зберегти високий рівень працездатності дітей і педагога. Єдиним сигналом до закінчення заняття може слугувати зниження пізнавальної активності дітей, перші ознаки стомлення.

В інтегрованому занятті об'єднання відбувається з проникненням елементів однієї діяльності в іншу, тобто межі такого об'єднання розмиті. На такому занятті майже неможливо, принаймні дуже важко відокремити один вид діяльності від іншого (спробуйте відділити математичний компонент від природознавчої та образотворчої, коли дитина викладає з семи паличок будиночок для жирафа чи змії. Ця діяльність характеризується єдністю, цільністю). У комплексному занятті одна діяльність змінює іншу, і цей перехід відчутний: помалювали, тепер пограємо, а потім послухайте казку.

Проблемна ситуація – це ситуація, для розв'язання якої дитина чи група дітей мають застосувати нові знання чи способи дій.

Проблемні ситуації умовно можна розподілити таким чином:

1) ситуації за змістом казки, вірша, оповідання;

2) з використанням іграшок, атрибутів, дидактичного матеріалу;

3) з досвіду дітей та життєвих ситуацій;

Будь-яка іграшка в ігровому куточку може бути використана для створення проблемної ситуації.

Можна придумати таку історію.

Пішли білочки в ліс і назбирали горішки. Одна білочка каже, що в неї більше, а інша – що неї більше. Як визначити, котра білочка має рацію? (Порівняти горішки, які назбирала перша і друга). (Пригощання ляльок), (Порівняння ляльок за висотою)…

Ігрова діяльність містить безліч можливостей для формування логіко-математичної компетентності, а також інтеграції знань. Причому у нагоді будуть найрізноманітніші ігри: сюжетно-рольові, дидактичні, конструкторські, рухливі.

Організовуючи сюжетно-рольову гру «Магазин», діти за участю вихователя обладнують торгівельну зону, класифікують товар: овочі, фрукти, хліб, печиво, молочний товар; розбивають множину на підмножини: хлібобулочні вироби – це булки, батони, рогалики; діти визначають ціни, оперують цифрами, купують сипкі речовини, використовуючи умовні мірки.

Спостереження в природі також дають багато варіантів для логіко-математичного розвитку дітей. Будь-яка пора року надає можливості дитині зрозуміти, що будь-які математичні поняття описують реальний світ, а не існують самі по собі.

Сонечко – кругле, місяць буває круглий, а буває як половинка круга, чи серп; листочки на деревах різної форми; доріжки широкі і вузькі, довгі та короткі, дерева товсті і тонкі, високі й низькі, квіти різного кольору мають різну кількість пелюсток, різну висоту, величину, пташки великі та маленькі (можна лічити, складати задачі).

Зробити букет із осінніх листочків, сортуючи за кольором, формою, величиною. Проводити спостереження за міським транспортом, групуючи його на вантажний та легковий.

А якщо спостереження будуть ще підкріплені дослідило-пошуковою діяльністю, то це буде більш педагогічно ціннім порівняно зі словесною інформацією, яку діти отримали на кількох заняттях у приміщенні.

Дослід – це специфічний вид спостережень, що проводиться в спеціально створених умовах. При організації і проведенні дослідів слід обов'язково дотримуватись певної структури.

Перший етап – підготовка дітей до пошукової діяльності має бути спрямована на виявлення знань дітей і створення атмосфери зацікавленості.

Цьому сприяють доречно поставлені запитання, цікава розповідь педагога.

Наприклад, під час ознайомлення з поняттям маси предмета можна запитати: «Як ви вважаєте, яка із повітряних кульок важча: та, що наповнена повітрям, або порожня?»

Другий етап – підготовка досліду. Він починається з висловлення гіпотези. Якщо діти мають необхідні знання, вони можуть самостійно висловити припущення («Легша та кулька, яка може літати, бо вона наповнена повітрям»). Як правило, гіпотеза має формулу «якщо – то». Вихователю не слід обмежуватися тільки нею. Необхідно залучати дітей до висловлення контргіпотези (протилежної думки).

Третій етап – найголовніший в досліді. Це сам дослід та подальший обмін думками. В наведеному нами прикладі, одну з кульок ми наповнили повітрям і знову зважили. Результати зваженої порожньої кульки і кульки, що наповнена повітрям, ми порівняли.

Вихователь вчить: 1) Що змінилось в об'єкті під впливом чогось? 2) Чому настали ці зміни? 3) Чому це відбулося?

Четвертий етап – заключний, на якому відбувається обговорення результату досліду: робляться певні висновки, тобто початкові припущення підтверджуються або спростовуються. На цьому етапі слід підвести дітей на основі здобутих знань до певного конкретного висновку і розв'язати суперечку, що виникла на першому етапі.

Підсумок робиться на матеріалі досліду з використанням його результатів. Це так звана підсумкова бесіда, яка потребує максимальної активності всіх дітей. В залежності від складності організації дослід може бути як цілим заняттям, так і його компонентом.

Наприклад, при проведенні заняття, працюючи над формуванням уявлень про величину предметів можна запропонувати дітям порівняти дві стрічки, однакові за довжиною. При цьому одну стрічку ми згортаємо у клубок, а іншу залишаємо без змін. В процесі досліду діти порівнюють довжину стрічок.

Сучасною є технологія інтегрованих дидактичних модулів, суть якої полягає у поєднанні й інтеграції різних форм роботи, об'єднаних на основі їхніх смислових зв'язків, що утворюють цілісну тему. Кожен вихователь має змогу самостійно конструювати ІДМ за тематичним принципом, об'єднуючи в межах певної теми різні форми взаємодії з дітьми, які ми розглянули вище. Усі форми й методи роботи з дітьми в межах ІДМ мають бути спрямовані на те, щоб дитина не просто запам'ятовувала, а ще й розуміла математичні поняття, вчилася використовувати математику в повсякденному житті.

В освітньому процесі ЗДО на заняттях з ФЕМУ використовують різноманітні ігрові технології для формування логіко-математичної компетентності: «Логічні блоки» З. Дьєнеша, палички Кюїзенера, «Довжарики». Цікавою є ігрова технологія «Логіки світу» (автор І. Стеценко), ігрова технологія В. Воскобовича, які спрямовані на розвиток мислення, уяви, творчих здібностей, гнучкості та оригінальності мислення (ці технології я залишаю для вас на самостійне опрацювання до практичних занять).

Таким чином, серед розмаїття сучасних освітньо-виховних засобів і технологій навчання провідними є ігрові технології, які в доброзичливій, невимушеній атмосфері формують у дитини потребу в знаннях, вчать логічно мислити, самостійно приймати рішення, не боятися завдань із багатьма варіантами розв'язку, здійснювати пошуково-дослідницьку діяльність. Завдання вихователя ЗДО полягає в організації різних форм роботи з дітьми, що здатні забезпечити розуміння елементарних логіко-математичних понять.

Питання 3. Інтеграція математичних знань з іншими освітніми лініями програм.

Інтеграція математичного змісту з іншими розділами програми розширює і стимулює прояви самостійності і творчої ініціативи, робить процес навчання більш природним, життєво спрямованим.

Наприклад*, логіко-математичний та економічний розвиток дошкільнят*.

Ідея інтеграції заснована на тому, що в процесі освоєння економічних уявлень «затребувані» різноманітні математичні дії (лічба, вимірювання, обчислення).

Дітей ознайомлюють з грошовими одиницями (як правило, монетами різної вартості) і використання їх в рольових іграх типу («Магазин»), що створює умови для освоєння дошкільниками обчислювальних дій;

Логіко-математичний розвиток та ознайомлення з суспільним довкіллям.

Можлива інтеграція в формі організації дитячих дослідних і інформаційних ігор-проектів.

– «Архітектура міста» (здійснення рахунку (колон, поверхів будинків); встановлення зв'язків між поверхами, розмірами будинків).

– Організація екскурсій в місто, в процесі яких потрібно знайти (помітити) незвичайне за формою (розміром, числом); знайти об'єкти, яких десь знаходиться по 2 (3-5), порахувати колони, поверхи, порівняти будинки за розміром, знайти найвищий чи найнижчий.

Використовується інтеграція математичного та мовленнєвого розвитку.

Є безліч дидактичних ігор, які сприяють інтеграції математично-мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку. Граматичні словесні ігри «Закінчи речення», «Доповни речення» та ін. необхідні для правильної побудови речень та включення в активний словник термінів «вище», «нижче», «товстий», «тонкий», «високий», «низький» і ін. Спочатку вихователь вимовляє початок речення, потім діти продовжують його (бажано підібрати ілюстрації, за якими будуть задаватись питання), наприклад:

Якщо сосна вище, ніж берези, то береза ... (нижче сосни).

Якщо стовбур дуба товще ніж стовбур берези, то стовбур берези ... (тонше стовбура дуба) .

Вихователь пропонує закінчити поєднання, використовуючи слова «товстий», «тонкий», «круглий», «високий», «низький».

Наприклад, колобок ... (круглий), Зайчик ... (тонкий), теремок ... (високий), м'яч ... (круглий), соломинка ... (тонка).

Для розвитку усного мовлення використовуються дидактичні ігри «Коли це буває?», «Подорож в ранок, день, вечір, ніч», «Чарівний мішечок», «Де ми побували, що ми побачили» і ін.. Наприклад, організовуючи гру «Склади загадку», ми збільшуємо словниковий запас дітей, розвиваємо вміння описувати предмет, виділяючи його характерні властивості. Тут використовується інтеграція на рівні мовної творчості. Тобто діти складають математичні загадки і виокремлюють суттєві властивості предмета. Вихователь показує дітям добре знайому геометричну фігуру (цифру). Колективно виділяють його характерні ознаки для складання загадки. Предмет ховають. Хтось із дітей загадує ведучому загадку. Ведучий за описом дізнається, який предмет захований. Згодом загадку-опис діти складають без допомоги педагога

Також для мовленнєво-математичної інтеграції застосовують читання оповідань, казочок, в яких розповідається про цифри, форми; розповідання і заучування загадок, прислів'їв, руханок математичного змісту.

Взаємозв'язок логіко-математичного та художньо-естетичного змісту (образотворчої діяльності) проявляється в єдності використання деяких сенсорних еталонів (форма) і категорій (розмір, пропорції, просторові відносини і т. п.), а також важливість деяких загальних законів (наприклад, «законів симетрії і асиметрії», передача тривимірного світу засобами малюнка і конструювання, як для математичного, так і художньо-естетичного розвитку дітей.

Питання для самоконтролю

1. Схарактеризуйте мету та завдання вивчення навчальної дисципліни «Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку».

2. Розкрийте структуру логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку.

3. Дайте визначення поняттю «математичний розвиток дітей дошкільного віку».

4. Хто з сучасних дослідників вивчає проблему ФЕМУ у дітей дошкільного віку? Зазначте дослідника і напрям його інтересів.

5. Схарактеризуйте основні форми організації логіко-математичної роботи з дітьми дошкільного віку.

6. Наведіть ***власні*** приклади інтеграції математичних знань з іншими освітніми лініями програм.

ЛЕКЦІЯ 5.

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МЕТОДИЦІ «ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»

Мета вивчення: схарактеризувати сучасні підходи до організації освітньо-виховної діяльності з фізичного виховання дітей; проаналізувати сучасні здоров'язбережувальні, здоров'яформувальні, здоров'ярозвивальні технології. Формувати зацікавленість інноваційними технологіями, наполегливість та креативність у їх впровадженні в освітній процес ЗДО.

План лекції:

1. Предмет, мета та завдання навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку».
2. Сучасні підходи до організації оздоровчої роботи в ЗДО.
3. Концептуальні засади інноваційної технології з фізичного виховання дітей дошкільного віку М. Єфименка.
4. Інноваційна технологія О. Стрельникової «Дихальна гімнастика».

Ключові поняття: мета, предмет та завдання вивчення навчальної дисципліни, фізична культура, культура здоров'я, формування культури здоров'я, сучасні підходи, інноваційна технологія Єфименка, здоров'язбережувальні, здоров'яформувальні, здоров'ярозвивальні технології, здоров`ятворення, здоров'язбережувальна компетентність.

Література:

1. Бойчук Ю. Д. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія Харків : Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с. http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Kaf_zdor_ta_korr_os/Zagalna_teorija_zdorovia_i_zdorviazberegennja.pdf

2. К. Крутій «Що ми робимо для здоров'я вихованців або як віднайти необхідну технологію?». URL: http://ukrdeti.com/shho-mi-robimo-dlya-zdorovya-vixovanciv-abo-yak-vidnajti-neobxidnu-texnologiyu/

3. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти в Україні. Наказ МОН від 12.01.2021 року № 33. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini

4. Рибалко Л. М. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі : колективна монографія. Тернопіль : Осадца В. М. 2019. 400 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/27912/1/T_Miier_ZTOS.pdf

Основний зміст

Питання 1. Предмет, мета та завдання навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку».

Важливим напрямом підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти є формування знань про формування культури здоров'я дітей у процесі вивчення навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку».

Мета викладання навчальної дисципліни полягає у формуванні в здобувачів ґрунтовних теоретичних знань щодо основ фізичного виховання, збереження та зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку; практичних умінь і навичок щодо методики виконання фізичних вправ та проведення організаційних фізкультурно-оздоровчих форм роботи з дітьми.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку» є:

– оволодіння майбутніми фахівцями дошкільної освіти основними поняттями теорії та методики фізичного виховання дітей;

– формування мотиваційної спрямованості до навчальної дисципліни, усвідомлення необхідності реалізації принципів здорового способу життя;

– опанування практичними уміннями і навичками виконання фізичних вправ;

– формування практичних умінь упровадження ефективних здоров'язбережувальних технологій в систему майбутньої професійної діяльності;

– забезпечення готовності майбутнього вихователя до впровадження методики фізичного виховання дітей дошкільного віку в освітній процес ЗДО.

Набуті у процесі вивчення навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку» компетентності сприятимуть формуванню здорового способу життя, ціннісних орієнтацій, здоров'язберігаючої поведінки студентів, здатності інтегрувати знання та знаходити шляхи їх практичної реалізації.

Фізична культура – це частина культури, що являє собою сукупність цінностей, норм і знань, створених суспільством з метою фізичного та інтелектуального розвитку людини, вдосконалення рухової активності, формування здорового способу життя, соціальної адаптації засобами фізичного виховання, фізичної підготовки та фізичного розвитку. Фізична культура є невід'ємною частиною загальної культури людини. Це найбільш доступний засіб зміцнення здоров'я, а також – духовного і фізичного розвитку особистості, що підкреслюється в основних державних документах: Закони України «Про вищу освіту (2014 р.), «Про дошкільну освіту» (2021 р.); Професійний стандарт

«Вихователь закладу дошкільної освіти» (2021 р.), Державний стандарт дошкільної освіти» (2021 р.).

У Законі України «Про дошкільну освіту» зазначається, що збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини є першочерговим завданням дошкільної освіти. В інструктивно-методичних рекомендаціях «Організація фізкультурно-оздоровчої роботи у дошкільних навчальних закладах» подано показники фізичного, психічного, духовного здоров'я дитини.

Необхідною умовою збереження і зміцнення усіх складників здоров'я, є застосування в освітньому процесі ЗДО науково достовірних, експериментально апробованих інноваційних освітніх методик і технологій здоров'язбережувального і здоров'яформувального спрямування.

У поняття «здоров'язбережувальні освітні технології» вкладаємо усі технології, які використовуються в освітньому процесі з користю для фізичного здоров'я та розвитку дітей. Науковці (О. Ващенко, С. Свириденко) в зазначений феномен вкладають створення безпечних, сприятливих для збереження здоров'я умов, оптимального співвідношення освітнього та фізичного навантаження. Учені уточнюють, що застосування здоров'язбережувальних технологій передбачає раціональну організацію освітньо-виховного процесу завдяки дотриманню гігієнічних норм, урахуванню індивідуальних, вікових і статевих особливостей дітей.

Здоров'яформувальні технології на думку К. Крутій – це комплекс спеціально організованих цілеспрямованих заходів, що впливають на процес змін особистості, які формують здоров'я дитини, пов'язані з визначеним періодом часу, тривалість якого залежить від конкретно створених умов. До здоров'яформувальних технологій належить: фізична підготовка (заняття), спортивні та рухливі ігри, усі види гімнастики (пальчикова, дихальна, коригувальна, стретчинг, фітбол та ін.), усі види (елементи) терапії; дитячий фітнес, загартовування, гімнастика, масаж, релаксація.

Здоров'ярозвивальні технології – це технології, що розвивають здоров'я дитини. Комплекс заходів, який реалізується на основі особистісно-розвивальних ситуацій, завдяки яким діти дошкільного віку набувають навички спільного життя та ефективної взаємодії.

Вищезазначені види технологій (здоров'язбережувальні, здоров'яформувальні та здоров'ярозвивальні), К. Крутій пропонує об'єднати в одну узагальнену технологію під назвою «здоров'ятворення». Феномен «здоров'ятворення» учена пояснює як активний процес нескінченного розвитку, удосконалення та самореалізації.

Таким чином, застосування здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі ЗДО вимагає від педагогів високого рівня теоретичної та

практичної підготовки, ціннісних орієнтацій до збереження власного здоров'я та здоров'я дітей, використання в освітньому процесі творчих підходів до формування здоров'язбережувальної компетентності.

Питання 2. Сучасні підходи до організації оздоровчої роботи в ЗДО.

На сучасному етапі проблема здоров'я молодого покоління постає як одна з найбільш актуальних проблем і потребує серйозного ставлення до її вирішення. Особливого значення вона набуває в системі виховання дітей дошкільного віку, оскільки спостерігається несприятлива тенденція погіршення стану здоров'я дітей. Відтак, важливим завданням закладу дошкільної освіти є організація освітньо-виховного процесу, спрямованого на формування безпечних, комфортних та здорових умов навчання, опанування дітьми елементарними знаннями і навичками, необхідними для формування здорового способу життя.

Дошкільний вік – найбільш відповідальний етап формування особистості дитини, її фізичного розвитку. У цей період закладаються основи здоров'я, фізичної підготовленості, стабілізація біологічних та психічних процесів. У вихованні здорової дитини важливим є забезпечення її рухової активності. У вихованців необхідно сформувати елементарні знання про здоров'я, користь фізичних вправ, рухливих ігор, дотримання гігієнічних процедур (догляду за тілом, одягом тощо). Дитина повинна знати та розуміти проблему формування, збереження, зміцнення та відновлення свого здоров'я, а також уміти дотримуватися правил здорового способу життя.

Система фізкультурно-оздоровчих занять для дітей дошкільного віку повинна забезпечувати оптимальний руховий режим, що становить 22-26 годин на тиждень, і включати фізкультурні заняття, ранкову гімнастику, гігієнічну гімнастику після денного сну, фізкультхвилинки, руханки, фізкультурні паузи, рухливі ігри на прогулянці, дні здоров'я, фізкультурні розваги, фізкультурну освіту, самостійну рухову діяльність, загартування тощо.

Проблемі формування здоров'я дітей дошкільного віку, впровадженню нових технологій у фізичне виховання присвячені дослідження Н. Денисенко, О. Богініч, Е. Вільчковського, Л. Волкової, В. Кошель, Н. Левінець, Л. Лохвицької, Н. Москаленко та ін. Науковці одностайні у тому, що традиційні підходи до фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми не відповідають сучасним освітнім вимогам і потребують упровадження інноваційних підходів в освітній процес ЗДО, які сприятимуть вирішенню завдань зміцнення здоров'я, підвищення рівня фізичної підготовленості дитини, формуванню уяви про здоровий спосіб життя.

Засновник теорії фізичного виховання П. Лесгафт зазначав, що основне завдання педагога – навчити дітей «свідомо ставитися до своїх рухів».

Вагомого значення учений надавав іграм; обґрунтував єдність фізичного виховання й психічного розвитку дитини.

Н. Денисенко феномен «усвідомлення власного здоров'я» трактує як «активну спрямованість дитини на своє здоров'я, що базується на суспільному та особистісному ставленні». Ефективність формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя залежить від спрямованості освітньо-виховного процесу, форм та методів його організації. Відтак, аналіз наукових досліджень дозволив виявити недоліки системи фізичного виховання в ЗДО, серед них:

– відсутність індивідуального підходу з урахуванням відхилень у стані здоров'я дітей;

– орієнтація на рухову підготовленість, а не формування системи знань про здоров'я, здоровий спосіб життя;

– обмежений вибір засобів і форм фізкультурних заходів, що сприяли б попередженню і профілактиці проблем зі здоров'ям.

В. Нестеренко поняття «здоровий спосіб життя» обґрунтовує як спосіб життєдіяльності людини, який вона усвідомлено обирає і відтворює в повсякденному житі.

За концепцією І. Глинянової, культура здоров'я ґрунтується на сформованій особистістю програмі самовдосконалення і здорового способу життя, засвоєння і прийняття концепцій здоров'я, здорового способу життя, необхідних для належної життєдіяльності.

Таким чином, поняття здоров'я, формування культури здоров'я тісно пов'язані з культурою здоров'язбереження та виховання у дітей дошкільного віку здорового способу життя, оскільки від народження дитина засвоює основи культури загалом, і культури здоров'я зокрема, формує світобачення, відображаючи зразки відносин і поведінки у сім'ї, соціумі, обирає для себе норми, якими керується упродовж життя. Зважаючи на це, важливо, щоб спосіб життя оточуючих людей, їх поведінка сприяли формуванню безпечної поведінки та культури здоров'я.

Задля підвищення мотиваційної спрямованості та зацікавленості дітей дошкільного віку до занять фізичною культурою, необхідно впроваджувати сучасні підходи організації фізкультурно-оздоровчої роботи, які б сприяли зміцненню здоров'я вихованців, підвищенню рівня їх фізичної підготовленості, формуванню уявлення про здоровий спосіб життя.

Ефективність фізкультурної освіти в ЗДО, на думку Н. Маковецької, залежить від:

– емоційно-позитивного ставлення дітей до фізичних вправ, загартувальних процедур і оздоровчих сил природи, правил особистої гігієни, режиму дня тощо;

– елементарних знань, пізнавальних інтересів і здібностей дітей у галузі фізичної культури: наявність навичок природних рухів загальнорозвивального характеру, культури поведінки, самостійності та дисциплінованості;

– вироблених навичок самообслуговування й догляду за інвентарем для занять із фізичної культури.

Н. Денисенко зауважує, що формування усвідомленого ставлення до власного здоров'я необхідно закладати ще в дошкільному дитинстві. Дитина має мати елементарні знання про поняття «здоров'я», знати свій фізичний і психологічний стан; вміти доглядати за своїм тілом; володіти гігієнічними навичками. Учена зауважує, що усвідомлення власного здоров'я пов'язане із свідомим ставленням до нього. Через свідомість у дітей формуються знання, уміння, навички, засвоюються норми безпечної поведінки.

Таким чином, система фізичного виховання в ЗДО повинна бути спрямована на те, щоб поряд із вирішенням оздоровчих завдань вирішувались і завдання формування у дітей знань з фізичної культури та збереження здоров'я.

У БКДО освітній напрям «Особистість дитини» передбачає формування у дітей дошкільного віку здоров'язбережувальної компетентності. Здоров'язбережувальна компетентність визначається як здатність дитини до застосування навичок здоров'язбережувальної поведінки відповідно до наявної життєвої ситуації; дотримання основ здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я в повсякденній життєдіяльності.

Відтак, вихователям ЗДО необхідно приділяти належну увагу не лише активній руховій діяльності, але й формувати базові знання про розуміння поняття «здоров'я» з урахуванням їх інтересів, мотивів і потреб.

Ефективним сучасним підходом до організації фізичного виховання, на думку А. Старченко, є використання технологій дитячого фітнесу в практиці фізичного виховання дітей дошкільного віку.

Науковці (Е. Вільчковський, О. Курок) обґрунтували доцільність використання у фізичному вихованні дітей старшого дошкільного віку ігор з елементами спорту: баскетбол, футбол, бадмінтон, городки, настільний теніс, хокей. Л. Максименко пропонує у роботі з дітьми використовувати спортивну гру флорбол. Учена обґрунтувала і розробила програму фізкультурно-оздоровчих занять із використанням засобів флорболу для дітей старшого дошкільного віку.

Питання 3. Концептуальні засади інноваційної технології з фізичного виховання дітей дошкільного віку М. Єфименка.

Заслуговує на увагу технологія М. Єфименка «Театр фізичного розвитку та оздоровлення дітей». Автор пропонує проводити фізкультурні заняття у

вигляді ігрових дійств. Форма фізичної активності дітей – пластичний балет, що поєднує музику, хореографію, естетичне виховання.

Технологія фізичного виховання спрямована на розвиток і оздоровлення дітей. Її автор, український педагог-новатор Микола Єфименко вивчав цю проблему протягом двадцяти років і має своє, відмінне від загально прийнятого, розуміння суті фізичного виховання здорових дітей і дітей з відхиленнями в розвитку. Технологія фізичного виховання дітей М. Єфименка «Театр фізичного розвитку та оздоровлення дітей» розрахована на дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Автор назвав її ще «тотальним ігровим методом», втіливши у цих словах своє педагогічне кредо «грати щодня, грати постійно, грати завжди». Ґрунтується ця технологія на таких десяти професійних положеннях:

1. Йти за логікою природи (педагогіка повинна бути природною).

2.Фізичне виховання дітей повинно здійснюватися по спіралі, нове поєднуючи з відомим.

3. Педагогічний спідометр, або так звані загально-розвивальні вправи (підбирати підготовчу частину заняття згідно з «еволюційною гімнастикою»).

4. Поділ заняття на три частини за фізіологічною суттю.

5. Театр фізичного виховання дітей (граючи – оздоровлювати, граючи – виховувати, граючи – розвивати, граючи – навчати).

6. Позитивна, світла енергія радості і задоволення (фізичне виховання повинно заряджати дітей позитивними емоціями).

7. Руховий портрет дитини «малює» методика ігрового тестування.

8. Створи тренажери сам!

9. Здоров'я здорових вимагає профілактики та корекції.

10.Через рухи та гру – до виховання Людини майбутнього.

У системі фізичного виховання дітей Єфименко виокремлює такі основні рухові режими: плавальний, лежачий, повзальний, сидячий, стоячий, ходьбовий, лазальний, біговий, стрибковий. Їхні назви свідчать про те, яким основним рухам надають перевагу на конкретному занятті. Педагогічні принципи інноваційної технології Єфименка «Театр фізичного розвитку та оздоровлення дітей» сповідує принцип «двох засад у педагогіці», що передбачає різні підходи до організації роботи з дівчатками та хлопчиками. Цьому питанню присвячене дослідження М. Єфименка «Еротична культура в педагогіці дошкільного дитинства (на прикладі фізичного виховання)», в якій він доводить, що у процесі фізичного виховання дітей потрібно використовувати різні заняття для хлопчиків і дівчаток. Для цього педагог має усвідомити, якої саме мети він прагне досягти.

Особистісні ознаки чоловічості: фізична сила, витривалість, спритність, швидкість, легкість, атлетичність, висока енергійність, наступальність, сміливість, ризиковість, рішучість, наполегливість, цілеспрямованість, сила волі, лідерство. Особистісні ознаки жіночості: гнучкість (пластичність), точність рухів, координованість, стрункість, відчуття ритму, витонченість, артистичність, лагідність, ніжність, естетичність, грацiйність, компромісність, терплячість.

Безперечно, певною мірою всі ці якості належить виховувати як у хлопчиків, так і в дівчаток. У контексті міркувань М. Єфименка йдеться про окремі заняття, на яких має домінувати виховання статевих ознак. Очевидно, є певний сенс у його твердженнях, що ігри для дівчаток і хлопчиків мають бути різними. Так, типовими можуть бути ігри: для хлопчиків «Запорозькі козаки», «Астронавти», «Юні матроси», «Рятівники», «Десантники», «Ніндзя», «Прикордонники», «Скелелази»; а для дівчаток «Бджілки», «Метелики», «Сонечко», «Із життя квітів», «Зірочки», «Рибки», «Ляльковий магазин», «Народжені морем» та ін. Значний вплив на формування статевої ідентифікації у процесі фізичного виховання має відповідне забезпечення занять – атрибути, музика, кольори, емоційне забарвлення спілкування педагога з вихованцями, його тембр голосу, тон команд.

Питання 4. Інноваційна технологія О. Стрельникової «Дихальна гімнастика».

21 століття стало часом технологічного розвитку, водночас рухова активність підростаючого покоління значно зменшується, що призводить до серйозних проблем зі здоров’ям. Але ці зміни в життєдіяльності обумовлені часом, в якому ми зараз живемо; звідси випливає дуже простий висновок: до будь-яких обставин завжди можна і потрібно підлаштуватися, тим більше, що є безліч простих і водночас дієвих засобів. Дихальна гімнастика О. Стрельникової розроблена для людей різного віку і для дітей дошкільного віку, зокрема; вона сприяє поліпшенню самопочуття і загального стану. Ще за часів давніх йогів вважалося, що правильне дихання здатне позбавити людину від багатьох хвороб.

Дихальні вправи за Стрельниковою можна виконувати вже з 3-4 років. Така гімнастика дозволяє підвищити імунітет, тому її особливо рекомендують дітям, які часто хворіють на застуди. Окрім того, вправи сприяють розвитку гнучкості та пластичності, допомагають усунути порушення постави та в цілому, оптимізують роботу організму, який зростає.

Перед застосуванням гімнастики за Стрельниковою потрібно навчити дитину правильно вдихати повітря: вдих обов'язково повинен бути уривчастим і коротким, тільки носом. Разом із малюком понюхайте квітку, вдихніть аромат

яблука або свіжоскошеної трави і тільки потім приступайте до освоєння трьох базових вправ: «Долоньки», «Погончики» і «Насос». Вихователька може придумати власні веселі назви вправ, модифікуючи їх під потреби дитини.

Також необхідно пам'ятати і про видих. У дихальній гімнастиці Стрельникової видихати повітря необхідно плавно, повільно, видихаючи безпосередньо через рот. Якщо для вдиху необхідні зусилля, і навіть енергетичні витрати, то видихати можна довільно. При цьому виштовхувати повітря не потрібно. Нехай воно виходить без перешкод, вільно. Це дуже важливо, так як бажання зробити видих більш активним може призвести до того, що ритм дихання зіб'ється.

Всі вправи в гімнастиці Стрельникової, які спрямовані на техніку правильного дихання, необхідно виконувати, пам'ятаючи про рахунок. Завдяки цьому діти не зіб'ються з ритму і правильно, а також послідовно виконають всі необхідні елементи. У гімнастиці Стрельникової сам вдих, а також рух, який його супроводжує повинні складати одне ціле. Їх необхідно проводити одночасно, а не по черзі. Вправи необхідно робити в ритмі стройового кроку (наслідуючи солдат під час маршу).

Питання для самоконтролю

1. Яка мета навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку»? Якими компетентностями повинні оволодіти здобувачі у процесі її вивчення?

2. В яких нормативних документах акцентовано на необхідності формування у дітей дошкільного віку здорового способу життя?

3. Хто з сучасних науковців займається проблемою фізичного розвитку дітей дошкільного віку?

4. Дайте визначення поняттям здоров’язбережувальні, здоров’яформувальні, здоров’ярозвивальні технології.

5. Схарактеризуйте сучасні підходи до організації оздоровчої роботи в ЗДО. У чому полягає їх сутність?

6. Як Ви розумієте феномен «усвідомлення власного здоров’я»?

7. Як, на Ваш погляд, можна підвищити зацікавленість дітей дошкільного віку до занять фізичною культурою? Проілюструйте прикладами.

8. Яким освітнім напрямом БКДО передбачено формування здоров’язбережувальної компетентності дітей дошкільного віку?

9. Схарактеризуйте основні моменти інноваційної технології з фізичного виховання дітей М. Єфименка.

10. У чому полягає інноваційність технології О. Стрельникової «Дихальна гімнастика».

ЛЕКЦІЯ 6

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МЕТОДИЦІ «ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»

Мета вивчення: схарактеризувати сучасні підходи до організації освітньо-виховної діяльності з музичного виховання дітей дошкільного віку; проаналізувати сучасні здоров'язбережувальні, проєктні, розвивальні, корекційні, інформаційні, особистісно-орієнтовані технології в музичному вихованні дітей. Формувати зацікавленість інноваційними технологіями, наполегливість та креативність у їх впровадженні в освітній процес закладу дошкільної освіти.

План лекції:

1. Предмет та основні завдання навчальної дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку».
2. Вплив музичного мистецтва на формування особистості дитини дошкільного віку. Інтеграція методики музичного виховання з іншими методиками.
3. Інноваційні технології в музичному вихованні дошкільників.
4. Інноваційна музично-терапевтична мультидисциплінарна технологія «ПіснеЗнайка».

Ключові поняття: методика музичного виховання, мета та завдання навчальної дисципліни, мистецько-творча компетентність, музична компетентність вихователя; здоров'язбережувальні технології, проєктна діяльність; розвивальні технології, корекційні технології, інформаційні технології, особистісно-орієнтовані технології в музичному вихованні дітей.

Література:

1. Березовська Л. Технології викладання фахових методик дошкільної освіти : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2022. 264 с. URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/13506

2. Косенчук О. Г, Новик І. М., Венгловська О. А., Куземко Л. В. Державний стандарт дошкільної освіти : особливості впровадження. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 240 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/37552/1/O_Polovina_DSDO_1_9_2021.pdf

3. Малашевська І.А. Музичне навчання дошкільників і молодших школярів на основі оздоровчо-розвивального підходу : монографія. Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровська Я.М., 2016. 210 с.

4. Матвієнко С. І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297 с.

5. Мкртічян О. А. Система підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку музичних здібностей дітей 4–7 років : дис. … д-ра. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2021. 505 с. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/6345

Основний зміст

Питання 1. Предмет та основні завдання навчальної дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку».

Начальна дисципліна «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку» належить до дисциплін професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Метою навчальної дисципліни є формування у студентів основ професійної діяльності в галузі музичного виховання дітей, оволодіння системою знань в галузі теорії та методики музичного виховання, практичними вміннями та навичками організації і проведення активних форм роботи музичної освіти в ЗДО.

Завдання навчальної дисципліни:

– оволодіння теоретичними знаннями з проблем музичної освіти дітей дошкільного віку;

– формування музично-естетичної компетентності майбутніх вихователів ЗДО;

– формування практичних умінь і навичок організації музичного розвитку дітей дошкільного віку;

– ознайомлення майбутніх вихователів з різними формами роботи щодо музичного виховання та розвитку дітей; видами музичної діяльності;

– опанування сучасними науковими підходами, концепціями, технологіями, методиками, на основі яких відбувається музичний розвиток дітей відповідно до нормативних документів.

Зауважимо, що освітній напрям «Дитина у світі мистецтва. Хореографія» відповідно до БКДО об’єднує музичне мистецтво, театральне мистецтво, образотворче мистецтво, хореографічне мистецтво.

Мистецько-творча компетентність у державному стандарті дошкільної освіти (БКДО) визначається як здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності. Її результатом є набуття мистецько-творчої

компетентності, що включає елементарну обізнаність дитини в специфічних особливостях різних видів мистецтва (художньо-продуктивній, музичній, театральній); ціннісне ставлення до мистецтва й мистецької діяльності; прагнення сприймати мистецтво.

Професійна діяльність вихователя ЗДО потребує сформованої компетентності в галузі музичного виховання, а саме:

– уміння запроваджувати сучасні педагогічні технології в організації різних видів музичної діяльності дітей як на музичних заняттях та в групі під час дозвіллєвої діяльності;

– бути готовим до методичного забезпечення процесу музичного виховання;

– уміння здійснювати педагогічний контроль щодо розвитку музичних здібностей дітей;

– здатність складати навчальні плани, конспекти занять, сценарії з урахуванням різноманітних видів музичної діяльності дітей.

Музичну компетентність вихователя ЗДО сучасні науковці розуміють як набір знань, умінь і навичок, що необхідні для реалізації завдань музичного виховання та розвитку дитини, а також спроможність вміло й ефективно включати музичний компонент у різні види діяльності, як у ході організованої (ігрова, освітньо-пізнавальна, трудова, художня, комунікативно-мовленнєва, рухова тощо), так і самостійної діяльності.

Таким чином, навчальна дисципліна «Теорія та методика музичного виховання» забезпечує формування теоретико-методологічної та методичної культури майбутнього фахівця дошкільної освіти, оволодіння знаннями щодо проведення різних форм практичної роботи з дітьми у галузі музичного виховання та всебічного формування особистості дитини.

Питання 2. Вплив музичного мистецтва на формування особистості дитини дошкільного віку.

У сучасній парадигмі освіти й виховання дітей дошкільного віку важливе місце займає мистецтво, яке є невід'ємним складником формування духовної культури особистості. Зауважимо, що серед існуючих видів мистецтва, музика відіграє особливе значення.

Музичне мистецтво як один із видів мистецтва є засобом пізнання довколишнього світу та формування особистості дитини. За допомогою музики передаються почуття, емоції, настрій, думки людей, вона є своєрідним засобом спілкування, сприяє самопізнанню й самовираженню особистості, формуванню її світогляду. За словами В. Сухомлинського, «музика надає сил слабкому, лагідність – непокірному, допомагає звільнитися від негативу, розвиває уяву дитини, надаючи їй нові відчуття».

Музика супроводжує людину з перших днів життя. Завдяки музичним творам дитина пізнає довкілля і саму себе. Англійський педагог Рой Слек відзначив вагомий вплив музики у вихованні дітей раннього віку. Учений писав, що з поміж усіх навчальних дисциплін музика по-справжньому впливає на виховання людини, оскільки не тільки розвиває розум, але й облагороджує почуття. Саме в ранньому віці закладається фундамент, на основі якого накопичуються знання й удосконалюється здібність насолоджуватися музикою. На думку вченого дітей необхідно знайомити з музикою різних стилів, спрямувань та історичних періодів.

Учені (В. Венгер, Е. Гальперін, В. Максимов, Н. Семененко та ін.) довели позитивний вплив музики на розумові здібності, пізнавальні процеси, увагу й зосередженість, розвиток пам'яті, прояви творчих і вольових якостей.

Виконання дітьми музично-рухових вправ (гра на дитячих шумових інструментах, уявне диригування, відбивання ритмів, танцювальні рухи тощо) позитивно впливає на фізичний розвиток дитини, координацію рухів, психомоторний розвиток.

Корифеї української педагогіки (Г. Ващенко, С. Русова, М. Стельмах, В. Сухомлинський, К. Ушинський) та сучасні науковці (А. Богуш, В. Кононенко, А. Марушкевич, О. Монке, Ю. Руденко) вважають, що дошкільне виховання повинно бути національним, а його змістом і виховним матеріалом має стати українська народна культура й саме – український фольклор. За словами А. Богуш, фольклор – один з основних засобів морально-етичного виховання.

Науковцями доведено позитивний вплив музики на формування логічного мислення, розвитку мовлення, образотворчої діяльності, письма.

Музичні вправи позитивно впливають на засвоєння елементарних логіко-математичних уявлень у дітей, зокрема формування уявлення про множину (дитина може не тільки побачити, а й почути, «відчути на дотик» кількість, встановити взаємозв'язок, як від збільшення виконавців зростає інтенсивність звучання, або навпаки, вправлятися в орієнтуванні у часовому ряді – «після», «перед», «між»; просторових орієнтаціях (Гра «Впіймай звук»).

Музичні вправи позитивно впливають на засвоєння звуків, встановлення різниці між голосними (можна проспівати) та приголосними звуками, твердими і м'якими приголосними, сприяють полегшенню й урізноманітненню процесу навчання.

Заняття з образотворчої діяльності можна супроводжувати музикою, таким чином діти уявляють настрій картини, фантазують, пожвавлюють візуальні образи. Правильно підібрана музика допоможе сконцентрувати увагу

дітей, налаштувати на роботу над малюнком. Музика формує відчуття ритму у дітей, і це виробляє навички працювати злагоджено, в одному темпі.

В. Кононенко вважав, що важливим засобом виховання в людини високих моральних якостей, якій притаманні кращі риси національного характеру є усна народна творчість: пісні, думи, легенди, казки, колядки, щедрівки, гаївки, коломийки, обрядова поезія. І. Газіна зазначала, що саме українська народна музика й пісня, які є прості для усвідомлення, надзвичайно емоційно забарвлені й наповнені змістом, що відображає традиційну українську національну культуру, без сумніву, є оптимальними чинниками виховного впливу на дітей дошкільного віку.

Музика несе в собі могутні комунікативні засади, зокрема, можливості спілкування один з одним. Музику можна використовувати для стимуляції мовлення, спілкування в ситуаціях, коли дитині важко говорити. Крім того, різноманітні форми організації слухання, виконання та творення музики надають можливості сформувати вміння слухати й чути іншого; взаємодіяти з однолітками, педагогом, дорослими; виконувати певні комунікативні ролі (диригента, соліста, оркестранта) тощо.

Питання 3. Інноваційні технології в музичному вихованні дошкільників.

У дошкільній освіті з'являється багато інноваційних педагогічних технологій, але не всі вони цілком нові. Передові технології часто зберігають в собі багато елементів традиційної педагогіки. Вміле поєднання і застосування традиційних та інноваційних технологій у музичному вихованні допоможуть досягти бажаного результату. Є технології, які з успіхом використовуються в різних методиках, у тому числі в методиці музичного виховання.

***Здоров'язбережувальні технології**, які використовуються в музичному вихованні:*

Валеологічні пісеньки-співаночки. Велику увагу на музичних заняттях приділяється вихованню та розвитку дитячих голосів. Голос – це своєрідний індикатор здоров'я людини. Хто має сильний голос, зазвичай, має міцне здоров'я. Особливу роль відіграє правильний підбір голосових вправ, у тому числі валеологічних пісеньок з яких починаються всі музичні заняття. Нескладні тексти і мелодія піднімають настрій, покращують емоційний клімат заняття, готують голос до співу. Можуть супроводжуватися самомасажем біологічно активних зон обличчя та шиї, ритмічними рухами, та виконуваними жестами.

Дихальна гімнастика – сприяє розвитку дихальної системи, та співочих здібностей дітей. На музичних заняттях використовуються вправи дихальної гімнастики: на розвиток діафрагмально-черевного дихання; вправи на

тренування узгодженої роботи дихальної, голосової та артикуляційної систем. Дихальна гімнастика позитивно впливає на обмінні процеси, які відіграють важливу роль у кровопостачанні; сприяє відновленню центральної нервової системи; відновлює порушене носове дихання.

Артикуляційна гімнастика – сприяє тренуванню м'язів мовного апарату, розвиває музичну пам'ять, що сприяє запам'ятовуванню тексту пісень, уваги, розвиває почуття ритму. При відборі вправ треба дотримуватися рекомендацій вчителя-логопеда. В результаті цієї роботи підвищуються показники рівня розвитку мовлення дітей, співочих навичок, поліпшується музична пам'ять, увага та міміка.

Музикотерапія сприяє корекції психофізичного здоров'я дітей у процесі їх життєдіяльності. Музикотерапія проводиться педагогами ЗДО впродовж усього дня – дітей зустрічають, вкладають спати, піднімають після денного сну під відповідну музику, використовують її в якості фону для занять та вільної діяльності.

Вокалотерапія або «Цілющі звуки». Система вокалотерапії включає у себе роботу м'язів і голосу, є засобом формування гарного здоров'я без застосування ліків.

Наприклад, звук «А-А-А» – стимулює роботу легенів, трахеї, гортані, оздоровлює руки і ноги.

Звук «І-І-І» – активізує діяльність щитовидної залози, корисний при захворюваннях ангіною.

Звук «М-М-М» – з закритим ротом знімає психічну втому, покращує пам'ять і кмітливість.

На музичному занятті використовувати такі проспівування можна перед зміною виду діяльності, це сприяє зосередженню уваги.

Ритмопластика – сприяє розвитку особистості дошкільника засобами танцювально-ігрової гімнастики. В ній взаємопов'язані фізичне та музичне виховання дошкільнят. Основна мета ритмопластики направлена на: зміцнення здоров'я, розвиток опорно-рухового апарату, профілактику плоскостопості, формування правильної постави, розвиток і функціональне вдосконалення органів дихання, кровообігу, серцево-судинної та нервової систем організму, формування навичок емоційного вираження рухів під музику, розкутість і творчість в рухах. Рух і танець допомагають швидко і легко встановлювати дружні зв'язки з іншими дітьми що дає психотерапевтичний ефект.

Розвивальні технології. Мнемотехніка – мистецтво запам'ятовування, сукупність прийомів і способів, що полегшують запам'ятовування, та збільшують обсяг пам'яті шляхом утворення штучних асоціацій.

Мнемотехніка з успіхом використовується і методиці розвитку мовлення, і в ознайомленні дітей з природою.

Алгоритм розучування тексту пісні за мнемотаблицею: 1) Педагог співає пісеньку під фортепіанний чи інший акомпанемент. Діти визначають характер музики, розповідають про що співається в пісеньці. Потім можна використовувати інструментальну версію пісні у поєднанні зі слайдами. 2) Педагог співає пісеньку акапельно, змінюючи слайди відповідно тексту. 3) Педагог працює зі слайдами в режимі «стоп-кадр», пояснюючи дітям значення кожної картинки. 4) Діти працюють по картинках, відновлюють текст пісні. 5) Педагог разом з дітьми співає пісню за картинками, акапельно. 6) Педагог і діти виконують пісню, супроводжуючи текст пісні образними рухами (без показу картинок). Варіанти виконання – акапельно, під фонограму.

Корекційні технології. Логоритміка – це система рухів в поєднанні з музикою і словом. Заняття логопедичною ритмікою зміцнюють у дітей з мовними порушеннями кістково-м'язовий апарат, розвивають дихання, виховують правильну поставу.

Ритмодекламація – це ритмічне вимовляння тексту на фоні музики. Музика для фону підбирається у відповідності з темпом мовлення, особливості ритмічного малюнка, змістом тексту (так, віршик про зайчика не повинен вимовлятися у супроводі повільної мелодії в низькому регістрі, а для образу Ведмедя не підійде стрибкоподібний рух високих звуків).

Концепція Карла Орфа «Шульверк. Музика для дітей». Слово "Schulwerk", зрозуміле без перекладу музикантам усього світу, було створене самим Орфом і означає «навчання в дії». Головний принцип цієї педагогіки – «Вчимося, роблячи і творячи».

Концепція полягає у розкритті музичних талантів у дітей через імпровізацію в музиці і русі. Основна ідея Карла Орфа – самостійний пошук дітьми музикантів всередині себе через навчання грі на простих музичних інструментах, таких як цимбали, маракаси, дзвіночки, трикутники, ксилофон, металофон та інші. Композитор впровадив термін «елементарне музикування», тобто процес, що складається з кількох елементів: співу, імпровізації, руху, та гри на інструментах. Карл Орф розробив дитячі пісеньки, п'єси і вправи, які легко можна змінювати і придумувати нові разом із дітьми.

Система музичне виховання Орфа, повністю побудована на розвитку творчих здібностей, навичок дитини, і включає в себе такі елементи:

1) мовленнєві вправи;
2) поетичне музикування;
3) музично-рухові вправи;
4) ігри з інструментами К. Орфа;

5) елементарний музичний театр.

Питання 4. Інноваційна музично-терапевтична мультидисциплінарна технологія «ПіснеЗнайка».

Інноваційна музично-терапевтична технологія «ПіснеЗнайка» є універсальною мультидисциплінарною освітньою технологією, яка:

- відповідає провідній діяльності дошкільника –грі;
- задовольняє життєву потребу дітей у русі;
- оптимально адаптована для навчання дітей, які мають різні рівні психічного, фізичного та інтелектуального розвитку.

З використанням інноваційної медико-педагогічної технології «ПіснеЗнайка» навчання для дошкільнят перетворюється на цікаву і веселу гру. Прослуховування і спів навчальних пісень, створених на принципах музикотерапії; виконання рухів в такт музики; одночасне навчання, виховання і оздоровлення не викликають перевантаження і стресу, сприяють гармонійному розвитку дітей.

Дитина слухає, співає, рухається в такт музики, дивиться фільми або книги, поки є інтерес і бажання. Навчання не навантажує малят, а навпаки знімає стрес, напруження, викликані різними життєвими ситуаціями; сприяє активності вихованців, їх розкутості, врівноваженості і гармонізує відносини в колективі; активізує пізнавальну сферу – увагу, пам'ять, мислення, мовлення.

Навчання з «ПіснеЗнайкою» економить багато часу, який дитина може використати для відпочинку, оздоровлення, і творчої діяльності.

Вранці прокинутись і включитись в роботу дітям допомагає спів навчальних пісень, виконання рухів в такт музики. У дітей піднімається настрій, покращується самопочуття, з’являється посмішка тоді на занятті покращується працездатність, взаємини між дошкільнятами.

Коли діти стомлюються то пропонується малюкам неголосне прослуховування навчальної пісні, лежачи на килимку із заплющеними очима – це подібно оздоровчому сеансу музикотерапії, але тут діти не лише оздоровлюються , а ще й здобувають знання .

Спочатку діти прослуховують одну за іншою навчальні пісні, осягають весь навчальний матеріал про навколишній світ, і лише потім – детальніше знайомляться з окремими темами.

Саме такий підхід дає можливість дітям легко зрозуміти і запам’ятати матеріал без особливих зусиль.

«ПіснеЗнайка» створює оптимальні умови для сприймання і запам’ятовування інформації при пасивному прослуховуванні навчальних пісень із серії «Всесвіт», «Чарівний світ чисел» під час занять із малювання, ліплення, художньої праці, ігрової діяльності, праці в куточку природи.

Наступний етап – активне навчання. Засвоєння знань відбувається без перевантаження і стресу в дидактичній грі.

Дошкільнята слухають навчальні пісні із серії «Чарівний світ чисел», співають їх і візуально сприймають інформацію на екрані телевізора, засвоюють знання з математики .

Навчальні пісні «Піснезнайки» несуть не тільки знання дітям, але й виховують їх: підсвідомо орієнтують особистість на здоровий спосіб життя, формують у неї цілісну, оптимістичну картину світу, гармонізують процес навчання.

Розумне поєднання різноманітних сучасних технологій в музичному вихованні дошкільників сприяють ефективному всебічному розвитку особистості і її морально-етичних якостей.

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає мета навчальної дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку»?
2. Які завдання навчальної дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку»?
3. Який освітній напрям БКДО передбачає формування у дітей мистецько-творчої компетентності?
5. Як Ви розумієте поняття «мистецько-творча» компетентність?
6. Розкрийте роль музичного мистецтва у процесі формування особистості дитини дошкільного віку.
7. Яке місце в освітньому процесі ЗДО повинен займати дитячий музичний фольклор? Наведіть приклади реалізації.
8. Наведіть приклади інноваційних технологій в музичному вихованні дошкільників і схарактеризуйте їх.

ЛЕКЦІЯ 7

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МЕТОДИЦІ «ОСНОВИ ПРИРОДОЗНАВСТВА З МЕТОДИКОЮ»

Мета вивчення: схарактеризувати сучасні підходи до організації освітньо-виховної діяльності з природничого виховання дітей дошкільного віку на засадах сталого розвитку; проаналізувати сучасні педагогічні технології формування еколого-педагогічної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти. Формувати зацікавленість інноваційними технологіями, наполегливість у їх впровадженні в освітній процес закладу дошкільної освіти.

План лекції:

1. Екологізація освітнього процесу на засадах сталого розвитку.
2. Структура навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою».
3. Сучасні педагогічні технології формування еколого-педагогічної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Ключові поняття: екологізація, екологічна освіта, сталий розвиток, компетентнісний підхід, природничо-екологічна компетентність, природознавчий квест, цільова прогулянка, екскурсія, проєктна діяльність.

Література:

1. Березовська Л. Технології викладання фахових методик дошкільної освіти : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2022. 264 с. URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/13506

2. Березовська Л. І. Специфіка формування у дітей дошкільного віку життєвих навичок, орієнтованих на сталий розвиток. Role of science and education for sustainable development. Monograph. Katowice, 2021. PP 288-295

3. Гавриш Н., Пометун О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку: парціальна програма для системи дошкільної освіти. Київ. 2019. 23 с. URL: https://www.criticalthinking.expert/book-criticalthinking/partsialna-programa-do-kursu-doshkilnyatam-osvita-dlya-stalogo-rozvytku.pdf

4. Граматик Н. В. Готовність майбутніх педагогів дошкільних закладів освіти до формування першооснов екологічної відповідальності вихованців. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. 2017. Вип. 36. С. 58-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvidgu_2017_36_13

5. Присяжнюк Л. Екологічний квест як освітня технологія. *Дошкільне виховання.* 2018. №6. С.12-17. URL:https://jmil.com.ua/files/dv_2018-6/dv2018-06_p12.pdf

6. Про стратегію сталого розвитку України до 2030 року (проєкт). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webpro

Основний зміст

Питання 1. Екологізація освітнього процесу на засадах сталого розвитку.

XXI століття характеризується інтенсивним розвитком науки і техніки, з'являються нові можливості для життєдіяльності людини, розвитку цивілізації. Натомість поряд із позитивними тенденціями прогресивного розвитку суспільства виникають глобальні проблеми, що пов'язані з екологією, демографічною кризою, поширенням хвороб, які, у свою чергу, спонукають до перегляду взаємозв'язків у системі «природа – людина», пошуку шляхів для гармонійного їх співіснування. Відтак логічно, що одним із пріоритетних завдань визначено формування безпечного освітнього середовища, екологізації освіти; урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку.

На важливості екологічної освіти наголошено і в нормативних документах, зокрема: Конституції України, Законі України «Про освіту», Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», Концепції екологічної освіти України та ін.

Завданням концепції сталого розвитку, є задоволення матеріальних і духовних потреб населення, раціональне та ефективне використання природних ресурсів, створення сприятливих умов для гармонійного розвитку та взаємодії людини з природою. Перехід до такої моделі – це зміна стереотипів, поглядів, ціннісних орієнтацій, спрямована на задоволення людських потреб не лише для нинішніх, але й прийдешніх поколінь.

Концепція сталого розвитку не є новою, адже людство здавна замислювалося над тим, що природні ресурси не безмежні. Питання надмірного використання природних ресурсів було порушено ще у 1913 р. на Міжнародній конференції з охорони довкілля у м. Берн (Швейцарія).

Уперше дефініція «сталий розвиток» (від анг. sustainable development) була використана у доповіді Г. Брутланда «Наше спільне майбутнє» на Міжнародній комісії з питань екології та розвитку ООН у 1987 році, в якій означене поняття розглядалось як розвиток, що задовольняє потреби сучасності без нанесення шкоди майбутнім поколінням.

У законодавчих документах України сталий розвиток визначається як процес розбудови держави на основі узгодження і гармонізації соціального, економічного та екологічного складників для задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь.

Імпонує визначення О. Пометун та Н. Гавриш, які у зміст поняття «сталий розвиток» закладають освітній напрям, що здатний забезпечити формування у

свідомості людей не споживацьку модель поведінки, а таку, що дозволяє, не знижуючи особистий рівень життя, піклуватися про наступні покоління.

Поняття «екологізація» трактується науковцями як послідовне впровадження ідей щодо збереження довкілля. Вона орієнтована на збереження та покращення якості природного середовища на різних рівнях. Екологізація освіти означає формування нового світорозуміння і новий підхід до організації освітньої роботи в ЗДО, спрямований на переосмислення зв'язків між природою, людиною, суспільством і культурою у бік відповідального ставлення до природи, бережливе, заощадливе ставлення до природних ресурсів. Лише екологічні знання спроможні створити передумови для формування екологічно грамотної й свідомої особистості.

Екологізація освітньо-виховного процесу передбачає:

– впровадження сучасних екологічних ідей у зміст формальної освіти,
– врахування екологічних тенденцій у викладанні освітніх предметів;
– упровадження варіативних спеціальних курсів.

Зміст формування екологічної поведінки має бути спрямований на:

– формування світоглядних уявлень про основні тенденції взаємодії суспільства і природи на сучасному етапі, взаємозалежність економіки і стану довкілля;

– обґрунтування єдності довколишнього середовища, людини та її діяльності в територіальному аспекті;

– розвиток особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому, регіональному рівні, формування у вихованців почуття причетності до екологічних проблем;

– формування навичок прийняття екологічно доцільних рішень і вибору екологічно безпечних стратегій діяльності у довкіллі; виховання ресурсо-заощадливого споживача;

– вироблення у вихованців умінь практично застосовувати здобуті екологічні знання, користуватися джерелами екологічної інформації, самостійно шукати, аналізувати і передавати її.

Питання 2. Структура навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою викладання».

Сучасна дошкільна освіта розглядає екологічне виховання як один із пріоритетних напрямів взаємодії дитини з соціумом.

Так, Базовим компонентом дошкільної освіти (Освітній напрям «Дитина в природному довкіллі») природничо-екологічна компетентність визначається як здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтуються на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знання її законів та формується в просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності

(БКДО). У дитини дошкільного віку мають бути сформовані загальні уявлення про природу планети Земля та Всесвіт як цілісний організм, у якому взаємодіють повітря, вода, ґрунт, рослини, тварини, люди, Сонце, Місяць тощо; усвідомлювати їх значення для діяльності людини. Разом із цим, дитина має сприймати природу як цінність, виокремлювати позитивний і негативний вплив людської діяльності на стан природи та регулювати власну поведінку в природі.

Чинні програми виховання, навчання і розвитку дітей дошкільного віку «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Українське дошкілля», «Я у Світі», «Впевнений старт», «Соняшник» визначають рівень знань, умінь, практичних навичок, що повинні бути сформовані у процесі ознайомлення з природою.

Метою навчальної дисципліни «Онови природознавства з методикою» є: формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, оволодіння системними знаннями та інноваційними технологіями формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку.

Завдання навчальної дисципліни:

– теоретико-методологічні – формування професійного світогляду і наукових уявлень про сутність природничо-екологічної компетентності,

– когнітивні – систематизація знань здобувачів освітнього процесу про природу; об’єкти та явища природи, доступної для розуміння дітьми; ознайомлення майбутніх вихователів ЗДО з методикою та сучасними технологіями формування природничо-екологічної компетентності у дітей раннього та дошкільного віку;

– практичні – формування умінь організовувати взаємодію з дитиною в процесі пізнання нею світу природи та навичок проведення освітнього процесу щодо ціннісного ставлення до природи, її збереження в технологізації сучасного суспільства.

Зауважимо, що професійна підготовка майбутнього фахівця до впровадження методики природознавства у закладах освіти має бути спрямована на засвоєння теоретичних і практичних знань здобувачів освітнього процесу відповідно до навчальної програми дисципліни, умінь самостійно аналізувати і прогнозувати наслідки нераціонального використання природних ресурсів, екологічного мислення і свідомості, а також навичок сталого розвитку, що ґрунтуються на ставленні до природи як унікальної цінності.

Питання 3. Застосування інноваційних технологій у методиці «Основи природознавства з методикою».

Проблемі екологічної підготовки майбутніх педагогів присвячені наукові праці А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Горапахи, К. Крутій, Н. Лисенко, О. Пинзеник, Н. Яришевої та ін.

Н. Яришева наголошує на пріоритетності творчого підходу в процесі ознайомлення дітей з природою. Науковці відзначають, що вихователь повинен бути не лише носієм теоретичних знань, а й бути готовим до формування практичних вмінь та навичок екологічно відповідальної поведінки дітей, яка проявляється у свідомому, позитивному сприйнятті дитиниою довкілля.

У закладі дошкільної освіти формування в дітей екологічної компетентності відбувається на заняттях та під час прогулянок, екскурсій, проведення тематичних свят, квестів, виконання проєктів та інших форм з використанням традиційних та інноваційних педагогічних технологій. Результативність формування в дітей екологічної компетентності забезпечується організацією їх експериментально-дослідницької діяльності в природі, в процесі якої вони навчаються спостерігати, аналізувати, порівнювати факти, встановлювати зв'язки, робити висновки. Така діяльність передбачає розв'язання дошкільниками проблемних завдань за допомогою проведення дослідів та нескладного експериментування.

Значні освітньо-виховні можливості у формуванні в дітей екологічної компетентності та організації експериментально-дослідницької діяльності мають цільові прогулянки та екскурсії. Вони забезпечують безпосереднє спілкування дітей із природою в різні пори року, активну дослідницьку діяльність, пізнання дітьми природних явищ у всьому їх різноманітті, змінах і взаємозв'язках. На прогулянках та екскурсіях діти набувають досвіду поведінки в природному довкіллі. Під час їх проведення можна використовувати інтерактивні ігри (сюжетно-рольові, імітаційні), конкурси, вікторини. За результатами спостережень діти виготовляють власні книжки, лепбуки, складають карти місцевості, придумують оповідання, казки тощо. Ефективним у формуванні екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку є метод проєктів. У правильно організованій проєктній діяльності кожна дитина має змогу реалізувати та розширити свій життєвий досвід, проявити свої здібності в тій частині спільної роботи, яка для неї цікава й доступна. В роботі над проєктом діти навчаються взаємодіяти, разом з вихователем спільно придумувати план, виконувати завдання, допомагати один одному. І. Коновальчук зауважує, що для проєктів важливо обирати такі теми, які діти можуть реалізувати й побачити, що може зробити кожна людина на особистому й повсякденному рівні для покращення екологічної ситуації й власного життя.

Досить захопливими для дітей є природознавчі квести – логічні завдання цікавого пошуково-дослідницького характеру. Це пошук та відгадування екологічних маршрутів, орієнтування на місцевості, побудова оптимальних маршрутів переміщення, знаходження оригінальних рішень завдань природознавчого змісту. Щоб діти могли набувати практичного досвіду

природодоцільної поведінки в закладах дошкільної освіти створюються екологічні стежини зі спеціально підібраними або створеними природними об’єктами, при ознайомленні та взаємодії з якими діти здобувають нові знання про екологічні чинники функціонування навколишнього середовища й набувають практичних умінь охорони природи в доступних для дошкільників формах роботи. На екологічній стежині органічно можна поєднати прогулянки, відпочинок, спостереження, різні дидактичні, пізнавальні ігри та дослідницькі завдання, здійснювати догляд за рослинами, тваринами.

Сучасними технологіями формування природничо-екологічної компетентності є технологія краєзнавчо-туристичної діяльності, технологія використання авторської казки, сторітелінг, лімерик, до їх детального аналізу ми звернемось на практичних заняттях.

Таким чином ефективність процесу формування екологічної компетентності в дітей дошкільного віку залежить від цілеспрямованого використання традиційних та інноваційних педагогічних технологій, а також реалізації виховних можливостей навколишнього та спеціально створеного в закладі дошкільної освіти екологічно-розвивального середовища.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте основні завдання концепції сталого розвитку.
2. Дайте визначення поняттю «екологізація».
3. Назвіть основні чинники, які сприяють екологізації освітньо-виховного процесу в ЗДО.
4. Поясніть, чому екологічне виховання є одним із пріоритетних напрямів сучасної дошкільної освіти?
5. Дайте визначення і прокоментуйте природничо-екологічну компетентність за Базовим компонентом дошкільної освіти
6. Які знання відповідно до освітньої лінії «Дитина в природному довкіллі» мають бути сформовані у дитини дошкільного віку?
7 Розкрийте предмет та завдання навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою».
8. Схарактеризуйте основні форми роботи в ЗДО щодо формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку.

ЛЕКЦІЯ 8

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФАХОВІЙ МЕТОДИЦІ «ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»

Мета вивчення: схарактеризувати сучасні підходи до організації образотворчої діяльності дітей дошкільного віку в закладі дошкільної освіти; проаналізувати інноваційно-пошуковий напрям роботи педагогів у галузі методики образотворчої діяльності. Формувати зацікавленість інноваційними технологіями, бажання та самостійність у їх впровадженні в освітній процес закладу дошкільної освіти.

План лекції:

1. Мета, предмет та завдання фахової методики «Теорія і методика образотворчої діяльності дітей дошкільного віку».
2. Педагогічні технології розвитку особистості дитини в процесі образотворчої діяльності.
3. Використання нетрадиційних технік малювання в образотворчій діяльності дітей дошкільного віку.
4. Спільна робота закладу дошкільної освіти та сім'ї з питань розвитку дитини засобами образотворчого мистецтва.

Ключові поняття: мета, предмет та завдання методики, художньо-естетичний розвиток, мистецько-творча компетентність, образотворче мистецтво, педагогічні технології розвитку особистості, інноваційно-пошукова діяльність, художньо–естетичне середовище, нетрадиційні техніки малювання.

Література:

1. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти в Україні. Наказ МОН від 12.01.2021 року № 33. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini

2. Красовська О. О. Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до впровадження креативних технологій, нестандартних художніх технік на заняттях зображувальної та декоративної діяльності. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти та початкової школи в умовах ступеневого навчання : монографія / авт. кол. : В. Є. Борова, Л. В. Ілюк, О. Ф. Кирилович та ін. ; за заг. ред. О. О. Красовської. Рівне : О. Зень, 2021. 520 с. С. 270 - 306. URL: http://dspace.megu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/2517

3. Половіна О. «Дитина у світі мистецтва. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)». *Дошкільне виховання*. №2. 2021. С. 3-8. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/02/22/Dytyna%20u%20sviti%20mystetstva.pdf

4. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти в Україні. Наказ МОН від 12.01.2021 року № 33. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini

5. Янцур Л.А. Інноваційно-пошукова робота педагога з методики образотворчої діяльності на різних етапах раннього і дошкільного дитинства. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2017. Вип. 17. С. 303-306. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2017_17_83

Основний зміст

Питання 1. Мета, предмет та завдання фахової методики «Теорія і методика образотворчої діяльності дітей дошкільного віку».

Освітній компонент «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва зображувальною діяльністю дітей» відноситься до циклу професійної підготовки і належить до обов'язкових дисциплін.

Мета навчальної дисципліни – ознайомлення здобувачів з основами образотворчого мистецтва, особливостями формування у дітей дошкільного віку інтересу до різних видів образотворчої діяльності, розвитку їхніх творчих здібностей; оволодіння сучасними методами організації образотворчої діяльності дітей на різних етапах дошкільного дитинства.

Завдання дисципліни:

– ознайомлення з основними видами і жанрами образотворчого мистецтва, засобами їх художньої виразності;

– вивчення питань розвитку історії світового та українського образотворчого мистецтва;

– вивчення спеціальних досліджень, присвячених ознайомленню дошкільників з різними видами образотворчого мистецтва, навчанню образотворчій діяльності;

– оволодіння знаннями про особливості розвитку у дітей дошкільного віку образотворчих здібностей і шляхи формування творчості в їх образотворчій діяльності;

– розвиток умінь виконувати мистецький аналіз творів образотворчого мистецтва і здійснювати їх відбір для дітей дошкільного віку, аналізувати дитячі образотворчі роботи;

– вчити виготовляти різноманітні наочно-методичні посібники для дітей, складати розробки занять з різних видів образотворчої діяльності;

– спонукати до оволодіння знаннями про особливості розвитку у дітей раннього й дошкільного віку образотворчих здібностей та шляхи формування творчості в їх образотворчій діяльності;

– спонукати майбутніх вихователів ЗДО до самоосвіти та творчого підходу у професійній діяльності.

Сучасні тенденції розвитку мистецької освіти потребують удосконалення підготовки та розвитку професійних умінь і навичок вихователя закладу дошкільної освіти до художньо-естетичного розвитку дітей. Реалізація завдань естетичного виховання дітей висуває особливі вимоги до професійної підготовки майбутніх вихователів, готових до реалізації свого творчого потенціалу у педагогічній діяльності, до впровадження нестандартних технік і методик роботи з дітьми.

Мистецтво є своєрідним індикатором рівня культури суспільства загалом та особистості зокрема. Крім того (і це надзвичайно важливо!), воно здатне надихати, мотивувати й спонукати особистість до самовдосконалення. Тож невипадково назва освітнього напряму – «Дитина у світі мистецтва» – набула нового звучання в останній редакції Базового компонента дошкільної освіти та, відповідно, в оновленій комплексній освітній програмі «Дитина». Автори прагнули таким чином зробити акцент на ролі мистецтва в розвитку особистості дитини та в дошкільній освіті загалом.

Мистецька освіта дошкільнят не має на меті виховання художників, музикантів, акторів. Але здібності, якості, компетентності, що формуються і розвиваються в мистецьких видах діяльності, є інструментом творення дитини як особистості та збереження її унікальності.

У новій редакції БКДО як Державного стандарту дошкільної освіти *мистецько-творчу компетентність* визначено як здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів, емоційно-ціннісного ставлення до різних видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях, під час освітньої та самостійної діяльності.

Введення дитини дошкільного віку у світ мистецтва передбачає:

– розвиток здатності емоційно-чуттєво сприймати об’єкти і явища довкілля;

– забезпечення умов для самовираження в процесі мистецької діяльності.

Реалізація завдань освітнього напряму «Дитина у світі мистецтва» передбачає залучення вихованців до різних видів мистецької діяльності в умовах, спеціально створених для розвитку їхніх здібностей.

В основі організації мистецької освіти дітей дошкільного віку лежать *принципи* здоров'язбереження, естетичності, практичності, доцільності. Художньо-естетичний розвиток дітей – одне з головних завдань сучасної дошкільної ланки освіти, оскільки є невід'ємною складовою формування самоцінної, творчої, активної особистості. Важливою умовою при цьому є створення *сприятливого художньо-естетичного середовища*. При цьому воно є не лише обов'язковою умовою творчого саморозвитку особистості дитини, а й показником професійної творчості педагогів.

Художньо–естетичне середовище може включати два міні-середовища: культурно-пізнавальне та індивідуально-творче. Культурно-пізнавальне середовище – це простір, який поповнюється часто змінюваними залежно від навчальних цілей творами мистецтва чи їх репродукціями. Це готує дитину до засвоєння культурно-сенсорних еталонів (колір, лінія, світло, простір, звук та ін.), відображених у художньому образі. Індивідуально-творче середовище забезпечує право на свободу вибору дитини. Дослідницький інтерес має підтримуватися створенням можливостей для малювання, експериментування з різним матеріалом при створенні колективних робіт.

Професійна підготовка майбутнього вихователя має неодмінно включати: достатній обсяг культурно-мистецького тезаурусу; досконале володіння певними формами і методами навчання образотворчого мистецтва; активне впровадження новітніх та інноваційних освітніх технологій.

Вихователь дошкілля повинен досконало володіти основами образотворчого мистецтва, знати методику художньо-естетичного розвитку дітей. Тільки творчо розвинений вихователь здатний здійснювати власну педагогічну діяльність як творчу, самостійно удосконалювати методику, вивчати передовий досвід кращих педагогів, цікавитися відповідною літературою, дбати про належне обладнання і високий науково-методичний рівень проведення занять, використовувати інноваційні освітні технології.

Питання 2. Педагогічні технології розвитку особистості дитини в процесі образотворчої діяльності.

Педагогічна технологія є певним інструментом освітньо-виховного процесу, яким може оволодіти педагог.

Методами технології Вальдорфської педагогіки Рудольфа Штайнера є «слово», «наслідування», «приклад». Енергетику особистісно-розвивального спілкування задає «ритм»:

– «розширення» (індивідуальна діяльність дітей);

– «стиснення» (колективна діяльність у групі);

– «імпульс» (від вихователя, який показує, пояснює, розповідає; від дітей, які вільно виявляють сформовані в них імпульси у малюванні, ліпленні тощо).

Фундаментальний принцип Вальдорфської педагогіки – «художнє передує інтелектуальному». Молодші діти «розважаються» з фарбами, старші малюють за темою і задумом. Завершені роботи не обговорюють. Вихователь разом з дітьми радіє тому, що «можуть фарби». Серед методів – «спостерігання за роботою дорослого». Вальдорфська педагогіка – це не програма, не система методичних прийомів, а багаторічний практичний досвід всебічного виховання.

У педагогічній технології «Школа успіху і радості» С. Френе співробітництво педагога і дітей, дітей один з одним, з батьками та іншими дорослими є одним з головних принципів. Метод спроб і помилок – «експериментального намацування», «висунення та перевірки гіпотез» – виступає основним у розвитку мислення, пізнання та критичного ставлення до дійсності; природний метод навчання, згідно з яким діти пізнають основи мистецтва, наприклад, отримуючи листи від художників.

Педагогічна технологія «Школа для життя, через життя» Ж.-О. Декролі ґрунтується на філософії віталізму (від лат. vitalis – життєвий) і використовує методи виховання всебічно розвинених ініціативних людей, готових до активної діяльності у різних сферах життя. Такими методами є спостереження, асоціація, вираження. Спостереження є не лише зоровим сприйманням, а використанням усіх органів чуття у процесі пізнання навколишнього світу, спостереження супроводжується різними роботами дітей з метою формування у них реальних, конкретних уявлень про предметний світ.

«Вираженням» Ж.-О. Декролі вважав усе те, що представляє думку в зрозумілій для інших формі. Конкретною формою вираження є малювання, ліплення, плетіння, вирізування.

«Школа діалогу культур» В. Біблера надає можливість кожній дитині реалізувати власну культурну позицію. Головним методом виступає діалог як джерело творчого саморозвитку особистості.

Технологія раннього навчання американського дитячого лікаря і психолога Г. Домана ґрунтується на переконанні, що основи інтелекту, освіченості людини, закладаються в перші дитячі роки. Суть технології – формування в дітей енциклопедичних знань через збагачення розуму дитини різноманітними фактами, які є основою знань. Мозок використовує «базу знань». Факти, які засвоюють діти, Г. Доман вважає своєрідними «бітами знань». Наприклад, інформація про мистецтво подається на картках, чітким

малюнком, схемою, репродукцією, фотографією. На зворотному боці кожної картки розміщують пояснювальний текст, який зачитує дорослий:

Розділ: Мистецтво.

Категорія: Видатні художники – (10) позицій.

Біти знань (репродукції) – 10 позицій.

Пояснювальний текст – 10 позицій.

Досягнення творчого рівня розвитку особистості можна вважати найвищим результатом будь-якої педагогічної технології; проте існують технології, в яких розвиток творчих здібностей є пріоритетною метою. Серед них чільне місце посідає ТРВЗ – теорія розв'язання винахідницьких завдань, яка ефективно сприяє розвиткові технічної творчості загалом і творчої особистості зокрема.

Методи, які застосовують у технології ТРВЗ, розвивають такі пізнавальні і творчі здібності дітей, як уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки, інтегрувати й синтезувати інформацію, аналізувати ситуації, передбачати наслідки, вибудовувати гіпотези, застосовувати нові ідеї та методи розв'язання завдань на практиці; здатність висловлювати оригінальні ідеї і винаходити нове; творча уява та інше. Наприклад, суть методу фокальних об'єктів (МФО) полягає в перенесенні властивостей одного предмета на інший. Фокальними (від лат. focus — осередок) називають об'єкти, що перебувають у фокусі, в центрі уваги. Послуговуючись цим методом, ставлять такі завдання:

– проаналізувати художній твір або картину;

– вигадати щось нове, видозмінюючи або вдосконалюючи реальний об'єкт;

– ознайомити дітей з чимось новим або закріпити здобуті раніше знання, розглядаючи предмет у незвичному ракурсі;

– скласти розповідь або казку про об'єкт, який розглядається, намалювати або зліпити його, використовуючи знайдені ознаки.

Дитина може зображати різними способами («яблуко, яке сміється, літає, біжить...»). Для створення творчого, оригінального, виразного образу дітям пропонують дібрати слова, які акцентують різні ознаки предмета, об'єкта, явища. Наприклад: «Білка, яка вона? Руда, пухнаста, смішна, запаслива, швидка, спритна, забавна...». Або: «Ідемо в гості, придумаємо подарунок. Яким він буде? Блискучий (ялинкові прикраси з блискучого паперу), дзвінкий (музичний інструмент, дзвіночок), кольоровий (малюнок, картина, калейдоскоп)».

В організації образотворчої діяльності педагог також може впроваджувати здоров'язбережувальні і арт-терапевтичні технології, при яких

відбувається використання всіх видів мистецтва і творчої діяльності з терапевтичними цілями, створенням ситуації успіху.

Педагог, який володіє філософськими основами педагогічної діяльності, здатний створювати власні педагогічні технології, оскільки він бачить стратегію освіти і може визначити своє місце в ній. він може діяти як педагог-імпровізатор, педагог-фасилітатор, сповідувати відкритість, довіру до дитини та «емпатійне розуміння».

Питання 3. Використання нетрадиційних технік малювання в образотворчій діяльності дітей дошкільного віку.

За ствердженням цілої низки педагогів (Н. Бойко, Ю. Криворчуко, Т. Обертас, Ж. Ясеницька та ін.), нетрадиційні техніки малювання створюють умови, в яких діти починають самостійно мислити, висловлювати в малюнку свої почуття, думки, переживання, емоції, настрої. Г. Сухорукова зауважує, що нетрадиційні техніки малювання є способом створення нового, оригінального витвору мистецтва, у якому гармонійно поєднуються все: і колір, і лінія, і сюжет. Завдяки нетрадиційним технікам малювання створюється атмосфера розкутості, відкритості, розвивається самостійність дітей, створюється емоційно-позитивне ставлення до діяльності. За твердженням І. Лікової, нетрадиційна техніка зображення сприяє розвиткові у дитини дрібної моторики рук і тактильного сприйняття; просторового орієнтування на аркуші паперу, окоміру і зорового сприйняття; уваги й посидючості; образотворчих навичок і вмінь, спостережливості, естетичного сприйняття, емоційної чуйності.

Вихователь під час використання нетрадиційних технік вчить дітей бачити прекрасне, розуміти й цінити твори мистецтва, красу і багатство рідної природи. Зазначимо найчастіше використовувані на заняттях образотворчого мистецтва нетрадиційні техніки зображень: малювання відкритою долонькою та пальчиками, свічкою та аквареллю, мильними бульбашками, картоплею (штампування), ниткою (ниткографія), на зволоженому аркуші паперу, відбитками («листочки замість пензлика»), малювання у техніці видування, техніка набризкування.

Успіх навчання нетрадиційним технікам багато в чому залежить від того, які методи і прийоми використовує педагог, щоб донести до дітей певний зміст. На початку заняття вихователь повинен познайомити дітей з тим чи іншим способом отримання зображення, пояснити і проаналізувати з дітьми запропоновані зразки робіт, а потім продемонструвати застосування даної техніки на практиці. Відбиток печатками з картоплі може бути використаний на заняттях декоративного малювання з метою відпрацювання поняття «ритм», тематичного малювання і малювання з пам’яті і уяви – з метою виконання окремих елементів зображення. Деякі техніки, як кляксографія різних видів,

набризк, відбитки листя можуть бути використані з метою підготовки аркуша паперу до подальшого зображення.

Використання на заняттях образотворчого мистецтва нетрадиційних технік малювання спрямоване на активізацію творчих здібностей дітей і потребує ретельної підготовки майбутніх вихователів до роботи з ними.

Питання 4. Спільна робота закладу дошкільної освіти та сім'ї з питань розвитку дитини засобами образотворчого мистецтва.

Педагоги ЗДО мають пояснити батькам, як сприяти художньо-естетичному розвитку дитини в умовах сім'ї. Передусім ознайомлюють їх із завданнями естетичного виховання дітей: розвиток здатності бачити, відчувати, любити, захоплюватися красою, цінувати її в різних життєвих виявах (у природі, побуті, взаєминах людей, мистецтві); формування культури людських почуттів; розвиток у дитини прагнення самостійно творити красу, втілювати свої захоплення, почуття і думки в продуктах образотворчої діяльності.

Батьки мають зрозуміти, що образотворча діяльність дітей є продуктивною. Своїми малюнками, аплікаціями, пластичними образами вони розповідають батькам про власне розуміння життя і ставлення до нього, власні потреби у спілкуванні, порозумінні, самовиявленні і визнанні; про бажання самоствердитися і покращити свій психічний стан, прагнення відпочити і розважитися, пріоритети свого життя. Отже, батьки можуть глибше пізнати внутрішній світ своєї дитини: почуття, інтереси, оцінки, здібності, потреби. Треба тільки вміти уважно ставитися до дитини і цінувати її творчі роботи, усвідомлювати їхнє багатоаспектне значення (інформаційне, комунікативне, естетичне, аксіологічне та інші). Вміння «читати» дитячі малюнки, спілкуватися з дитиною на їхній основі допоможе досягати діалогу, порозуміння і поліпшення стосунків у сімейному колі.

Є дослідження, де вчені розглядають дитячий малюнок як засіб діагностики розвитку особистості дитини, психологічної атмосфери сім'ї та внутрішньо-сімейних стосунків. Дослідження і практика показують, що батьки в оцінюванні малюнків, головним чином, звертають увагу на рівень зображувальних здібностей та вмінь дитини, аби гарно було намальовано, і зовсім не беруть до уваги їхній психологічний бік. Переважно застосовують однозначні, авторитарні, категоричні і критичні оцінки («вмієш – не вмієш», «красиво – некрасиво»). Спілкування з дитиною, як правило, будують на зауваженнях, прагненні «допомогти», «показати, як треба малювати», «виправити», «внести доповнення», «продемонструвати дитині свої естетичні переваги». Поліпшити спілкування у цій сфері можливо лише за умови розширення педагогічної компетентності батьків, поліпшення розуміння ними цінності малювання і власного малюнка для самої дитини. З цією метою в

закладах дошкільної освіти треба проводити для батьків практикуми на основі дитячих малюнків, формувати уміння «читати їх», розуміти малюнок як закодований образ «Я» дитини, аналізувати через малюнки дітей свої внутрішньо-сімейні стосунки, вчитися їх гармонізувати налагодженням діалогу з дитиною.

Педагогічна думка дедалі більше наголошує на тому, що образотворча діяльність дитини в сім'ї не може бути стихійною, якщо ми хочемо, щоб вона виконувала такі важливі суспільні функції

Для налагодження співпраці з родинами щодо естетичного виховання і художнього розвитку дітей педагоги дошкільних навчальних закладів насамперед ознайомлюють батьків з тим, як створити в сім'ї умови для занять з образотворчої діяльності.

Форми і методи роботи ЗДО з родинами з питань розвитку дітей в образотворчій діяльності можуть бути найрізноманітнішими, але не формальними, такими, що зближують дітей, батьків і педагогів. У цьому плані корисними є показові відкриті заняття з малювання, ліплення, декоративної діяльності, художнього конструювання з подальшим обговоренням. Наприклад, педагог може продемонструвати як використовувати ситуації вибору матеріалів і технік зображення для творчого розвитку дитини на так званих тематичних заняттях.

Позитивну практику мають практикуми для батьків, де аналізуються твори образотворчого, декоративного мистецтва, а також творчі роботи дітей; майстер-класи з навчання батьків різних образотворчих технік та виготовлення іграшок; оформлення рубрики «Зробіть зі своєю дитиною». Особливо зближують дітей, батьків і педагогів свята мистецтва, театралізовані вистави, мистецькі вікторини. Мистецькі свята дають можливість продемонструвати батькам інтеграцію різних видів мистецтва для розвитку дитини, показати як один вид мистецтва підсилює вплив іншого.

Цікавим для дітей в умовах сім'ї може бути малювання в так званих нетрадиційних і колажних техніках – це може бути малювання гілочками, стеблинками рослин, штампиками з поролону, картоплі, шматочками тканини, нитками, кришками від пляшечок, а також пальцями, долонями, ступнями ніг тощо. Таке малювання виступає як художньо-дослідницька експериментальна діяльність, що розвиває уяву, фантазію, сміливість образотворчих дій, інтерес до самостійних пошуків образів і сюжетів.

Багато можливостей має родина для організації художньої праці дітей. Особливе задоволення діти відчувають, коли виготовляють разом з дорослими іграшки з дарунків природи (листя, жолудів, каштанів, гілочок, корінців), з «кишенькових скарбів» (коробочок, ґудзиків, намистинок, стрічок, ниток,

кришечок). Важливо тільки ставитися до її витворів з цікавістю та розумінням, виявляти інтерес до її «вдалих знахідок».

Сім'я має більше можливостей для ознайомлення дітей з мистецтвом живопису, скульптури, архітектури. Оригінали або репродукції творів живопису, рельєфні скульптурні панно використовуються для сучасного інтер'єру дитячої кімнати або куточка. Розповіді батьків про образотворче мистецтво, художників, скульпторів, архітекторів допоможуть дитині глибше пізнати світ художньої культури. Педагоги ЗДО у невимушеній бесіді пояснюють батькам, що для художнього розвитку дитини важливо змалечку ознайомлюватися з оригіналами мистецтва. А це можна зробити лише в музеях, на виставках, у художніх салонах. Різноманітні краєзнавчі музеї мають постійні виставки образотворчого мистецтва та періодично влаштовують авторські виставки художників свого краю. Інтерес батьків до здобутків образотворчого мистецтва започаткує інтерес у дітей. Усе велике починається з малого, особливо інтерес до культурних цінностей людства.

Питання для самоконтролю

1. Обґрунтуйте мету та завдання фахової методики «Теорія і методика образотворчої діяльності дітей дошкільного віку».
2. Що означає створити *сприятливе художньо-естетичне середовище?*
3. Схарактеризуйте складові *мистецько-творчої компетентності.*
4. Наведіть приклади педагогічних технологій розвитку особистості дитини та схарактеризуйте можливості їх застосування в процесі образотворчої діяльності дітей.
5. Яким чином технологія раннього навчання Г. Домана може бути використана в процесі образотворчої діяльності дітей.
6. Обґрунтуйте суть методу фокальних об'єктів (МФО) і наведіть приклади його застосування в процесі образотворчої діяльності дітей.
7. Схарактеризуйте сучасні форми і методи співпраці ЗДО з родинами з питань розвитку дітей в образотворчій діяльності.
8. Наведіть приклади нетрадиційних технік малювання, які можуть використовуватись на заняттях образотворчого мистецтва.

ЛЕКЦІЯ 9

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Мета вивчення: Схарактеризувати провідні вітчизняні та світові ідеї, практики і суспільну цінність інклюзивної освіти; інноваційні підходи в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Формувати усвідомлене розуміння майбутніми фахівцями важливості командного підходу в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, ролі кожного члена команди психолого-педагогічного супроводу та можливих шляхів співпраці з батьками дітей з особливими освітніми потребами як рівноправних членів команди.

План лекції:

1. Ідеї, практики і суспільна цінність інклюзивної освіти.
2. Створення освітнього простору на основі індексу інклюзії.
3. Інновації в освітньо-виховній діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами.

Ключові поняття: діти з особливими освітніми потребами, інклюзивна група, асистент педагога, системо освітніх послуг інклюзивного закладу, ключові принципи забезпечення права на освіту, освітній простір, інноваційні підходи, командний підхід, технології індивідуалізації освітнього процесу, технології спільного викладання в інклюзивній групі, технології подолання навчальних і поведінкових труднощів, технології адаптації освітнього середовища.

Література:

1. Інноваційні підходи в освіті та реабілітації дітей із особливими освітніми потребами: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції 14-15 травня 2020 р. До 15-річчя ВГО «Українська асоціація корекційних педагогів». 158 с. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/29444

2. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навчально-методичний посібник. Харків : Ранок, 2019. 304 с. URL: http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osobl%20osvitnimy%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovyshchi%20(Kolupaieva_Taranchenko).pdf

3. Мартинчук О. Інклюзивна освіта: ідея, практика і суспільна цінність. *Дошкільне виховання*. 2018. № 10. С. 2-5. URL: https://jmil.com.ua/files/dv_2018-10/dv2018-10_p2.pdf

4. Носачова Т. Інклюзивна освіта у ЗДО: що має знати вихователь-методист. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2019. № 8. С. 27-31.

5. Удич З. Формування предметно-просторового інклюзивного освітнього середовища. Особлива дитина: навчання та виховання. 2018. № 1. С. 85-96.

6. Філанчук С. Інклюзія у ЗДО: досвід реалізації. *Практичний психолог: дитячий садок*. 2019. № 10. С. 36-39.

Основний зміст

Питання 1. Ідеї, практики і суспільна цінність інклюзивної освіти.

Важливе місце в модернізації освітньої системи посідає здобуття освіти особами, що потребують додаткової освітньої підтримки. Інклюзивна освіта як соціальний та освітній феномен стає невід'ємною складовою освітнього простору України. Одним з глобальних чинників процесу реформування освіти є зміна ставлення суспільства до осіб з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта стала відповіддю на виклик суспільству – необхідність стати кращим, толерантнішим.

На сьогодні визначено *чотири ключові принципи*, дотримання яких держава має забезпечити, якщо вона поставила собі за мету ефективно реалізувати право всіх громадян на освіту, а саме:

1. Наявність. Цей принцип накладає на владу обов'язок забезпечення достатньої кількості закладів освіти і педагогів для задоволення потреб усіх дітей.

2.Доступність – передбачає забезпечення недискримінаційного доступу до освіти для всіх здобувачів.

3. Прийнятність – забезпечення якісної освіти у безпечному середовищі з урахуванням особливостей окремих груп дітей.

4.Адаптивність – передбачає створення системи освіти, яка може адаптуватися до потреб усіх дітей, зокрема з особливими освітніми потребами.

Одним із ключових компонентів успішного впровадження інклюзії визначено наявність професіоналів, здатних задовольнити потреби всіх вихованців у інклюзивному освітньому середовищі. І це питання виявилось на сьогодні найскладнішим і найважливішим. Педагоги інклюзивної освіти потребують професійного, компетентного консультування з питань організації інклюзивного навчання. Постать педагога займає особливе місце в сучасній системі інклюзивної освіти, який повинен бути наділений відповідними компетентностями; бути високоінтелектуальним, конкурентоспроможним, з високим рівнем відповідальності, готовим до швидкого інноваційного

включення в освітній процес у роботі з «особливими дітьми», їх батьками або особами які їх заміняють. До важливих особистісних рис та якостей, якими повинен бути наділений педагог слід віднести мотиваційну готовність, толерантність, ентузіазм, глибоке бажання допомогти, активність, самостійність, відповідальність, комунікативність, емоційну гнучкість, емпатійність.

Інклюзивний заклад – заклад освіти, який забезпечує інклюзивне навчання як систему освітніх послуг, зокрема:

- адаптує освітні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання;
- використовує наявні в громаді ресурси;
- залучає батьків;
- співпрацює з фахівцями для надання додаткових послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей;
- створює позитивний клімат в освітньому середовищі.

Педагоги інклюзивної освіти мають володіти такими компетентностями:

1. Повага до різноманіття дітей. В основі цієї компетентності лежить глибоке переконання, що всі діти мають право бути залученими до інклюзивних груп і що це корисно як для самих дітей, так і для суспільства.

2. Підтримка всіх дітей – сприяння академічному, соціальному та емоційному розвиткові дітей; великі очікування щодо досягнень кожного; володіння вміннями добирати і застосовувати методи, засоби та прийоми роботи для задоволення різних особливих потреб дітей.

3. Спільна робота. Командна робота і партнерство передбачають знання педагогом стратегій командної роботи, технологій спільного з фахівцями і батьками прийняття рішень стосовно процесу навчання, виховання і розвитку дитини; установлення ефективних партнерських стосунків з родинами.

4. Постійний особистісний і професійний розвиток – компетентність, без якої неможливо уявити успішного сучасного педагога. Вона, по-перше, передбачає навчання впродовж життя, по-друге, акцентує увагу на тому, що педагоги несуть відповідальність за своє навчання.

Розвиток, виховання, навчання дитини мають відбуватися в атмосфері довіри, захищеності та психологічного комфорту, які створює розвивальне середовище закладу дошкільної освіти.

Питання 2. Створення освітнього інклюзивного простору на основі індексу інклюзії.

«Індекс інклюзії» – це добірка практичних матеріалів, спрямованих на планування дій зі створення та розвитку в закладах освіти інклюзивного освітнього середовища для всіх учасників освітнього процесу. Матеріали

Індексу інклюзії сприяють розвитку навчального закладу, надають суттєву допомогу в самостійній розробці кроків, що ведуть до створення інклюзивного середовища в навчальному закладі та забезпечують досягнення всіма дітьми максимально високих результатів.

Метою використання «Індексу інклюзії» є покращення досягнень 100% вихованців шляхом використання інклюзивної практики. Це відбувається через процес самооцінювання трьох основних аспектів:

- *культури* освітнього закладу;
- *освітньої політики н*а рівні освітнього закладу;
- *практики* впровадження інклюзивних підходів.

Процес самооцінювання відбувається відповідно до критеріїв (усього 44) та додаткових запитань (близько 500).

Повний цикл використання «Індексу інклюзії» передбачає один рік, проте автори «Індексу інклюзії» наполегливо рекомендують використовувати його щонайменше протягом двох-трьох років, а в ідеалі ввести в постійну практику планування та діяльності навчального закладу.

Важливо зазначити, що в посібнику «Індекс інклюзії» замість терміну «особливі освітні потреби» використовується термін «бар'єри на шляху до навчання та участі в освітньо-виховному процесі». Це, у свою чергу, заохочує заклади освіти замислитись над визначенням та усуненням бар'єрів, які існують у даному. Сам процес самооцінювання передбачає не тільки залучення всіх учасників освітньо-виховного процесу, включно з батьками та членами місцевої громади, а й адаптацію матеріалів відповідно до умов навчального закладу.

Інклюзивне освітнє середовище – це сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

Інклюзивний освітній простір визначено як систему структурних компонентів (середовищ), в якій у досяжному для кожного учасника форматі реалізуються освітні та міжособистісні відносини, забезпечуються можливості особистісного і соціального розвитку, соціалізації, саморозвитку.

Завданнями добре організованого інклюзивного освітнього середовища є такі:

- підтримка роботи педагога;
- заохочення до розвитку незалежності та компетентності дітей;
- збільшення ефективності роботи персоналу;
- сприяння залученню дітей до щоденних видів діяльності;
- зменшення проблем з поведінкою дітей;
- сприяння відповідній соціальній взаємодії між дітьми.

Має бути налагоджена тісна співпраця асистента вихователя, вихователя та інших спеціалістів. Освітній процес проходить у відпрацьованому темпі, асистент вихователя володіє інформацією про зміст освітньої роботи в групі, допомагає дитині з ООП легко переходити до змін діяльності, оперувати навчальними посібниками, забезпечує для дитини ситуацію її особистого успіху, працює з усіма дітьми.

Асистент вихователя володіє знаннями про особистісний розвиток дитини, узгоджує з вихователем навчальний матеріал, форми педагогічного впливу на дітей. Спільні дії педагогів забезпечують належний рівень організації освітнього процесу в групі та забезпечують розвиток кожної дитини в групі. Організація життєдіяльності дітей збалансована і відповідає розпорядку дня.

Заклад дошкільної освіти — безпечна та комфортна територія організації життєдіяльності дошкільників, яка відповідає потребам кожного учасника освітнього процесу. Найважливішу роль у здійсненні якісної дошкільної освіти відіграє розвивальне середовище закладу, яке організовують через осередки приміщень і створюють для дітей, щоб вони почувалися комфортно і забезпечити розвиток їх пізнавальних здібностей. Меблі та облаштування групової кімнати та інших приміщень – це основа створення предметно-просторового розвивального середовища.

Освітнє середовище створюють, щоб забезпечити реалізацію прав дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та важливі для її життя компетентності. Освітня діяльність дошкільників у межах змісту кожної освітньої лінії реалізується на основі матеріальної бази, створеного в закладі середовища з відповідним наповненням ігровим обладнанням, іграшками, дидактичним матеріалом.

Створення сучасного універсального дизайну в закладі дошкільної освіти (доступного, безпечного, розвивального, максимально придатного навколишнього середовища) дає змогу ефективно використовувати потенціал організації освітнього процесу із застосуванням сучасних технологій.

Відповідно до законодавчих вимог облаштування простору у закладі повинно мати візуальні і тактильні елементи доступності, які забезпечать отримання необхідної інформації (поверхня таких елементів повинна вирізнятися від основних поверхонь: за кольором (контрастністю) і фактурою (шорсткістю) від поверхні, на яку їх встановлено та бути відчутними, повинні бути надійно закріплені, не зсуватися та не задиратися.

При створенні інклюзивного середовища в основних приміщеннях закладу необхідно реалізувати у вже збудованих приміщеннях принципи розумного пристосування та гнучкості.

Основні посібники, іграшки, обладнання:

- тематичні та сюжетні тактильні книги, рельєфні і рельєфно-крапкові картинки;
- рельєфні або об’ємні посібники з навчання просторовому орієнтуванню;
- тифлотехнічні пристрої для орієнтування;
- брайлівська дошка для підготовки руки до письма;
- розміщення чорних міток на склі для проведення зорових гімнастик;
- комп’ютерні програми для операційних систем Windows, перетворення тексту в голос UkrVox.

Освітнє середовище організовують через осередки діяльності дітей. У кожному з осередків має бути широкий вибір різноманітних іграшок і матеріалів, які дають змогу успішно працювати і навчатися дітям з різними рівнями розвитку.

Необхідно дотримуватися показників, які забезпечують якість освітніх осередків, а саме:

- осередок не нагромаджений, доступний, безпечний;
- має сучасне інтерактивне обладнання;
- гнучке, зручне та раціональне розташування;
- дотримання алгоритму варіативності;
- наявність необхідного розміру і простору;
- наповнення сенсорними еталонами;
- насиченість різними видами діяльності.

Осередки діяльності для дітей груп раннього віку та молодшого дошкільного віку:

- сюжетних, дидактичних та будівельних ігор;
- ігор з піском та водою;
- мистецької діяльності;
- книжковий;
- народознавчий;
- сюжетно-рольової гри та драматизації;
- гри з LEGO-конструктором;
- сенсорно-пізнавальної діяльності;
- музичного центру;
- природничий;
- рухової активності;
- відпочинку.

Асортимент іграшок для дітей раннього віку має забезпечувати вдосконалення сенсорного досвіду малюків, виховання культури взаємодії з ігровими партнерами, як передумови виникнення сюжетно-рольової гри.

Молодші дошкільники потребують усієї сукупності сюжетних іграшок, завдяки яким створюється ігрова ситуація.

Осередки діяльності для дітей середнього та старшого дошкільного віку:

- ігровий (сюжетно-рольові, театралізовані, настільно-друковані ігри);
- мистецької діяльності;
- бібліотечний;
- народознавчий;
- образотворчої діяльності;
- пошуково-дослідницької діяльності;
- конструювання (LEGO-конструктор);
- музичний;
- рухової активності;
- відпочинку;
- центри чергування.

Таким чином, середовище, перш за все, має бути дієвим, сприяти збереженню здоров'я дітей, активізувати, створювати мотиваційні ситуації, забезпечувати гармонійний розвиток особистості дитини.

Питання 3. Інновації в освітньо-виховній діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами.

Особлива роль у роботі з дітьми, що потребують додаткової освітньої підтримки належить інноваційним технологіям. Використання інноваційних технологій в процесі навчання дітей з особливими освітніми потребами допомагає розкрити можливості розвитку їх комунікативних навичок, підтримки спілкування з вихователями, асистентами вихователя та іншими, що сприяє інтеграції осіб з особливими освітніми потребами в суспільство.

Технології навчання в інклюзивному освітньому середовищі науковці пропонують розподілити на групи:

–технології індивідуалізації освітнього процесу;

–технології спільного викладання в інклюзивній групі;

–технології подолання навчальних і поведінкових труднощів;

–технології адаптації освітнього середовища.

Розглянемо їх детальніше. Технології *індивідуалізації освітнього процесу.* Під час організації інклюзивного освітнього процесу важливо враховувати індивідуальні особливості дітей, рівень розвитку здібностей, цілі та інтереси з метою вибору педагогічних засобів і темпу навчання. Технології індивідуалізації освітнього процесу в інклюзивній освіті мають забезпечити розвиток і саморозвиток особистості дошкільника та мають значний потенціал для реалізації у закладі дошкільної освіти завдяки впровадженню методики

Марії Монтессорі, Вальдорфської педагогіки, рівневої диференціації, ігрових та інтерактивних технологій, технологій проблемного, дистанційного навчання.

Технології спільного викладання в інклюзивній групі. Вихователь, в групі якого з'явиться дитина з ООП, потребуватиме допомоги і підтримки усієї команди психолого-педагогічного супроводу, а особливо асистента вихователя. Для успішної реалізації намічених планів, вихователю з асистентом слід чітко розподілити обов'язки, сфери відповідальності, узгодити методи навчання, форми роботи, і, головне, усвідомити спільні цілі. Розглянемо можливі варіанти моделей спільного викладання в інклюзивній групі:

– Один викладає – інший допомагає. Цей підхід щодо спільного викладання передбачає, що вихователь визначає зміст освіти, методи навчання, навчальні види діяльності для усіх вихованців, у тому числі й дітей з ООП. Асистент вихователя надає підтримку окремим дошкільникам, проводить навчальні заняття з малими групами, спостерігає за дитиною з ООП тощо.

– Паралельне викладання. Ця форма спільного викладання передбачає спільну відповідальність за процеси планування і викладання, яке проводиться обома вихователями паралельно з половиною групи – зміст освіти залишається одним, хоча методи викладання можуть бути різними.

– Диференційоване викладання. При цьому підході більшість дітей працює у складі великої групи, а окремі вихованці працюють у малих групах (для отримання індивідуальної підтримки). Вихователь бере на себе відповідальність за велику групу, асистент вихователя працює з малою групою.

– Викладання в команді. У процесі командної роботи обидва вихователя спільно планують навчальний час, визначають зміст освіти, організацію занять, стратегії навчання та управління групою. Основний вихователь та асистент вихователя одночасно проводять заняття з усією групою – у той час, як один вихователь пояснює або представляє навчальний матеріал, інший може демонструвати слайди чи інші навчальні матеріали.

Технології подолання навчальних і поведінкових труднощів. В окремих випадках, під час роботи з дитиною з ООП в інклюзивному середовищі можуть виникнути труднощі, які пов'язані із демонстрацією дитиною небажаної (незвичної, соціально неприйнятної) поведінки. Дитина може розгойдуватися на стільці, мати нав’язливі рухи, псувати навчальні матеріали, завдавати шкоду собі чи оточуючим. Важливо не ототожнювати поведінкові реакції з дитиною, а дитину з її розладом, а працювати над зміною і корекцією поведінки. До технологій подолання навчальних і поведінкових труднощів належать технології спеціальної педагогіки, які передбачають корекцію розвитку особистості, та технології нейропсихологічного підходу. Цінною і результативною є комплексна програма допомоги дітям з розладами

аутистичного спектру. Заняття за цією програмою передбачають розвиток великої і дрібної моторики, сприйняття, координації очей і рук, пізнавальної діяльності, мовлення, самообслуговування, соціальних навичок. Важливо також забезпечити візуальну підтримку за допомогою будь-якої наочності: малюнки, символи, плакати, схеми, таблиці, фотографії.

Технології адаптації освітнього середовища. Ці технології передбачають пристосування до потреб дитини з ООП таких його складових, як фізичне середовище, матеріали навчання, ресурси, методи тощо.

Використання інноваційних комп'ютерних технологій в інклюзивній освіті спричиняє підвищення ефективності організації пізнавальної діяльності дітей, яка ґрунтується на такій можливості комп'ютера, як максимальна індивідуалізація процесу навчання з одночасним збереженням його цілісності.

Використання в рамках інклюзивної освіти інноваційних технологій дозволяє досягти *наступних результатів*:

– створення єдиного освітнього простору;

– ефективність взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу;

– удосконалення методів, змісту та організаційних форм навчання;

– максимальне розкриття інтелектуального потенціалу дитини, формування навичок самостійного придбання знань.

Для прикладу наведемо технологію використання LEGO-конструктору на логопедичних заняттях за участю дітей з особливими потребами. Необхідними умовами реалізації цієї технології є такі:

– надання дітям можливості вирішувати мовленнєві завдання, використовуючи навички конструювання;
– надання дітям можливості самостійно діяти та експериментувати з елементами конструктора, що, в свою чергу, мають прості нетрудомісткі способи кріплення і дозволяють дітям втілювати їх різноманітні задуми;
– організація конструювання в тісному взаємозв'язку з іншими видами дитячої діяльності: грою, театралізованою, зображувальною, музичною діяльністю тощо.

На заняттях дітям надається можливість вільного розміщення (у колі, півколом, близько логопеда) так чином, щоб їм було зручно конструювати, розглядати конструкції, дивитися один на одного, на логопеда, забезпечуючи тим самим повноту сприйняття чужого мовлення. Для конструювання дітям пропонують діяти з дрібним (настільним) і великим будівельним матеріалом, а також конструкторами, що мають різні за складністю засоби з'єднання деталей. Деталі та іграшки LEGO-конструктора мають бути безпечними, матеріал нешкідливим, кольори яскравими, засоби з'єднання деталей зручними.

Додатково використовують природний матеріал, кольоровий картон, папір, пластилін, тісто для ліплення, стрічки, малюнки, ілюстрації, схеми, іграшки. Під час вивчення лексичної теми «Тварини» діти мають змогу створювати моделі тварин, будувати моделі житла для тварин. У ході роботи з деталями конструктора діти багаторазово повторюють слова-назви тварин, складають речення з цими словами.

Закріплюючи словниковий запас з лексичної теми «Овочі-фрукти» дітям пропонують побудувати кошики для фруктів та овочів, розкласти фрукти та овочі в кошики; побудувати машини, в які можна складати овочі та фрукти; потім ці машини «доставляють» товар до магазину. Цікавою для дітей є дидактична гра *«Яка цеглинка зникла?»:* педагог пропонує дітям приготувати борщ, для чого потрібно назвати овочі, що необхідно підготувати; під час називання овочів педагог виставляє на столі деталі конструктора відповідного кольору та розміру: червоні томати (маленький червоний брусок), червоний буряк (великий червоний брусок), помаранчева морква, білий часничок, зелена капуста, синя цибуля та коричнева картопля. Потім діти заплющують очі, педагог ховає одну з цеглинок, діти відгадують, якої саме цеглинки (чого з овочів) бракує. Дидактичну гра «*Назвати овоч або фрукт»* передбачає використання такого ж самого матеріалу: діти дістають з мішечка деталь конструктора, називають овоч або фрукт, що відповідають кольору, формі, розміру елемента конструктора. У даній грі збагачується та активізується словник іменників (назви овочів та фруктів) та прикметників (назви кольорів, форми, розміру).

Питання для самоконтролю:

1. Схарактеризуйте *чотири ключових принципи*, яких має дотримуватись держава для реалізації права всіх громадян на освіту.
2. Проаналізуйте систему освітніх послуг, яку має забезпечувати інклюзивний заклад освіти.
2. Якими основними компетентностями мають володіти педагоги інклюзивної освіти?
3. Дайте визначення поняттю «інклюзивне освітнє середовище».
4. Перерахуйте основні завдання добре організованого інклюзивного освітнього середовища.
5. Назвіть показники, яких необхідно дотримуватися задля забезпечення якості освітніх осередків в інклюзивному освітньому середовищі.
6. Яких саме результатів можливо досягти при використанні інноваційних технологій в рамках інклюзивної освіти?

Друковані та Інтернет-джерела

1. Бартків О. С., Дурманенко Є. А. Підготовка майбутніх вихователів до інтегрованого навчання дітей у закладах дошкільної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2022 р., № 81. С. 129-133 http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2022/81/23.pdf

2. Березовська Л. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку : навчальний посібник. Івано Франківськ : НАІР, 2022. 2 52 с. URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/13507/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A2%D0%9C%D0%A4%D0%95%D0%9C%D0%A3%20%281%29.pdf

3. Березовська Л. Технології викладання фахових методик дошкільної освіти : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2022. 264 с. URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/13506

4. Бєлєнька Г. В. Сучасні підходи до питань формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. 2012. Випуск 5 (48) С. 99–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2012_5_23

5. Бойчук Ю. Д. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія Харків : Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Kaf_zdor_ta_korr_os/Zagalna_teorija_zdorovia_i_zdorviazberegennja.pdf

6. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с. URL: https://www.pedagogic-master.com.ua/2022/Volkova_1.pdf

7. Врочинська Л. І. Педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до застосування інноваційних технологій у роботі з дітьми. Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія : Педагогіка. 2018. Вип. 9. С. 141-151. URL: https://nv-kogpi.ucoz.ua/vupysk9/vipusk_9_nauk.visnik_2018_tochno.pdf

8. Гавриш Н., Пометун О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку: парціальна програма для системи дошкільної освіти. Київ. 2019. 23 с. URL: https://www.criticalthinking.expert/book-criticalthinking/partsialna-programa-do-kursu-doshkilnyatam-osvita-dlya-stalogo-rozvytku.pdf

9. Граматик Н. В. Готовність майбутніх педагогів дошкільних закладів освіти до формування першооснов екологічної відповідальності вихованців.

Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. 2017. Вип. 36. С. 58-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvidgu_2017_36_13

10. Інноваційні підходи в освіті та реабілітації дітей із особливими освітніми потребами: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції 14-15 травня 2020 р. До 15-річчя ВГО «Українська асоціація корекційних педагогів». 158 с. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/29444

11. К. Крутій «Що ми робимо для здоров'я вихованців або як віднайти необхідну технологію?». URL: http://ukrdeti.com/shho-mi-robimo-dlya-zdorovya-vixovanciv-abo-yak-vidnajti-neobxidnu-texnologiyu/

12. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навчально-методичний посібник. Харків : Ранок, 2019. 304 с. URL: http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osobl%20osvitnimy%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovyshchi%20(Kolupaieva_Taranchenko).pdf

13. Косенчук О. Г, Новик І. М., Венгловська О. А., Куземко Л. В. Державний стандарт дошкільної освіти : особливості впровадження. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 240 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/37552/1/O_Polovina_DSDO_1_9_2021.pdf

14. Красовська О. О. Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до впровадження креативних технологій, нестандартних художніх технік на заняттях зображувальної та декоративної діяльності. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти та початкової школи в умовах ступеневого навчання : монографія / авт. кол. : В. Є. Борова, Л. В. Ілюк, О. Ф. Кирилович та ін. ; за заг. ред. О. О. Красовської. Рівне : О. Зень, 2021. 520 с. С. 270–306. URL: http://dspace.megu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/2517

15. Крутій К.Л. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або що треба знати про інтеграцію? *Дошкільне виховання*. 2018. №7. С. 2-7. URL: https://jmil.com.ua/files/dv_2018-7/dv2018-07_p2.pdf

16. Мкртічян О. А. Система підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку музичних здібностей дітей 4–7 років : дис. … д-

ра. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2021. 505 с. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/6345

17. Паламарчук В. Ф., Барановська О. В. Педагогічні технології навчання в умовах нової української школи: вектор розвитку. Український педагогічний журнал. 2018. № 3. URL: https://lib.iitta.gov.ua/711795/1/BOV18_UPJ.pdf

18. Половіна О. «Дитина у світі мистецтва. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)». *Дошкільне виховання*. №2. 2021. С. 3-8.

URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/02/22/Dytyna%20u%20sviti%20mystetstva.pdf

19. Присяжнюк Л. Екологічний квест як освітня технологія. *Дошкільне виховання.* 2018. №6. С.12-17. URL:https://jmil.com.ua/files/dv_2018-6/dv2018-06_p12.pdf

20. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти в Україні. Наказ МОН від 12.01.2021 року № 33. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini

21. Про стратегію сталого розвитку України до 2030 року (проєкт). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webpro

22. Рибалко Л. М. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі : колективна монографія. Тернопіль : Осадца В. М. 2019. 400 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/27912/1/T_Miier_ZTOS.pdf

23. Степанова Т. М. Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку : методичні рекомендації для дистанційного навчання студентів освітнього ступеня «бакалавр» зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта» / Т. М. Степанова, А. В. Курчатов. Миколаїв : видавець Румянцева Г. В., 2022. 186 с. URL:http://dspace.mdu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1076/1/%D0%A1%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%2C%20%D0%9A%D1%83%D1%80%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D1%96%20%

D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%A4%D0%95%D0%9C%D0%A3.pdf

24. Тимофєєва І. Б. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.08. Київ, 2017. 23 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/710013/1/Timofeieva_dis.pdf

25. Янцур Л.А. Інноваційно-пошукова робота педагога з методики образотворчої діяльності на різних етапах раннього і дошкільного дитинства. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2017. Вип. 17. С. 303-306. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2017_17_83

МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФАХОВИХ МЕТОДИК ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Курс лекцій

Упорядник:
кандидат педагогічних наук
Алєко Оксана Анатоліївна

Підписано до друку 27.04.2023 р.
Формат 60х84 1/16. Ум. др. арк. 5,5.